Huszonegyedik évfolyam. 39. szám. Debrecenben, 1901. Szeptember 28.

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utcza 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.
Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.
Hirdetések jutányos áron közöltetnek.
Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor tanárhoz** (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Egy váratlan és meglepő nyilatkozat.*

A Magyar Prot. Irodalmi Társaság miskolci nagy gyülésének fenséges harmoniáját egyetlen dissonas hang zavarta meg.

Sárkány püspök imája az előző istenitiszteleten; Gyurátz, Báró Vay, Zelenka és Hegedüs Sándor beszédei az ünnepélyes közgyülésen, egytől-egyig a két protestáns vagy két evangélikus egyház testvériségét, együttérzését, közös működését emlegették; emlegették a multra nézve magasztalással, a jövőre nézve biztos reménynyel és forró ohajtással. És e magasztos harmoniába egyszer csak, merőben váratlanul belecsendül egy dissonans hang, a Báró Prónay Dezső szava, ki programmszerü ünnepi beszéde közben, mint egyéni véleményét, azon ohajtását fejezte ki, vajha az unitáriusok is bevonatnának a Társaságba, ennek szervezetébe és működési körébe.

Az egyéni véleményt épp oly őszintén tiszteljük, mint magának Báró Prónay Dezsőnek nemes egyéniségét és magas egyházi állását.

Tiszteljük tehát, bár nem osztjuk azt az egyéni véleményt is, melyszerint az unitáriusok szintén beveendők lennének a Magyar Prot. Irod. Társaságba.

De kifogásunk van, és pedig erős és jogos kifogásunk a hely és az alkalom ellen, ahol és amikor Báró Prónay Dezső, ez egyéni véleményének hangot adott.

Köztudomásu az az erős elvi küzdelem, mely a Társaság végleges megalakulását, éppen az unitárius kérdés miatt, megelőzte. A sok sebet osztó harc elült, a Társaság az unitáriusok nélkül alakult meg s ugyancsak ő nélkülök, zavartalan békében s a két prot. egyház hiveinek testvéri egyességében élt, működött, fejlődött és erősödött immár több, mint egy évtized óta.

Igaz, hogy közben unitárius részről, ugy önálló munkákban, mint közlönyük a „Keresztyén Magvető“ hasábjain, éveken át oly hosszadalmas és rettenetesen gyülölködő támadás folyt, Kálvin, a kálvinizmus, annak régibb és újabb nagy magyar alakjai ellen, hogy ilyenben Pázmány Péter óta nem volt része a magyar protestantismusnak.

Az is igaz, hogy aktaszerüleg, nyilvánosan be lett bizonyítva, hogy régebben magok az unitáriusok sem tartották magokat protestánsoknak, állandóan és következetesen megkülönböztették magokat a protestánsoktól, tehát nekik egy „Protestáns“ egyesületben semmi helyük nem lehet.

Az is igaz végre, hogy a külföldi, számos felekezetekre oszló protestáns vagy evangyéliomi egyházak egyesülésébe vagy szövetkezésébe az unitáriusok sehol be nem fogadtatnak, ott helyet nem nyernek; mert hiszen az evangyéliomi prot. egyházakat és az unitáriusokat áthidalhatlan elvi különbségek választják el egymástól.

Mindezek miatt és ezek alapján, a Magyar Prot. Irodalmi Társaság tagjainak jó része, merem mondani: nagy többsége is abban a határozott nézetben van, hogy az unitáriusoknak a Magyar Prot. Irodalmi Társaságba való bevonása sem nem szükséges, sem nem kivánatos, de elvi alapon állva, nem is lehetséges.

Mire volt jó tehát, azt az „egyéni véleményt“, éppen a Társaság ünnepélyes közgyülésén, éppen a felkért ünnepi szónoknak, tehát oly helyen és alkalommal nyilvánítani, ahol és a mikor az ellenkező egyéni véleménynek hangokat adni, az ünnepi szónok nyilatkozata ellen protestálni, teljesen lehetetlen volt?!

Miért kellett, éppen ez ünnepélyes alkalommal, a már behegedt évtizedes sebet ismét fel-

* Mindenben egyetértek R. K. barátommal. Hogy mi a nézetem, röviden bár, de egész határozottsággal körvonalozom a miskolci gyülésről irott s mai számunkban olvasható referádámban. Csak azt jegyzem itt még meg, hogy referádám már készen és nyomdában volt, mikor a Révész cikkét megkaptam. Szerk.

szakgatni s a jelenlevő tagok nagy részénél igen kellemetlen érzést felkölteni?!

A gondos megfigyelő tapasztalhatta, hogy, mig a nemes báró beszédének többi részét, szakaszonként viharos éljennel fogadta a hallgatóság, addig a szóbanforgó kijelentés után igen-igen gyér éljenzés hangzott fel s a meglepetés, sőt megdöbbenés némasaga ült az arcokon.

Már ez maga rögtöni felelet volt ugyan a felvetett „egyéni véleményre," de sietünk arra, a nyilvánosság szine előtt is, — mert ott nyomban, a körülményeknél fogva lehetetlen volt, — ellenkező véleményünket hangoztatni s a leghatározottabban és ünnepélyesen kijelenteni, hogy Társaságunk jövőjére és virágzására nézve minden oly kisérletet veszedelmesnek és végzetesnek tartunk, mely az unitáriusoknak Társaságunkba való befogadását célozná.

Más a láthatatlan egyház, az ecclesia invisibilis, megint más a Magyar Prot. Irodalmi Társaság.

Amabban igen jól megférünk, ugy a róm. katholikusokkal, mint az unitáriusokkal együtt, emebben pedig éppen ugy nincs helyök az unitáriusoknak, mint a hogy nincs a római katholikusoknak.

Tudom, hogy szeretetlenséggel, sőt gyülölséggel fogják némelyek ezt az álláspontot vádolni, de mi emelt fővel, szívünkre tett kézzel állítjuk, hogy mindkét büntől tiszták vagyunk, álláspontunk alapja s lényege: az elvhüség és következetesség!

De, teljesen eltekintve az elvi szempontoktól, kérdésbe teszem, hogy vajjon mit nyerne Társaságunk az unitáriusok befogadásával? Vajjon nem a veszteség lenne-e sokkal nagyobb, mint a nyereség?! Vajjon az unitáriusok részéről belépő, legfeljebb 100—150 tag által nyujtandó szellemi és anyagi növekedésért érdemes-é a Társaság eddigi zavartalan békéjét és müködését kockáztatni és veszélyeztetni?!

Vajjon, ha az egyik ajtón bejő a Társaságba az a 100—150 unitárius, nem fog é a másik ajtón távozni az a 600—700 tag, kik *elvi szempontokból lehetetlennek tartják ilyen, vallásos-egyházi jellegü társaságban az unitáriusokkal való együtt működést?*!

Én most csak felteszem ezeket a kérdéseket, és nem felelek meg rájuk. De ha valaha sikerülne e kérdéseket élőkké tenni és gyakorlatilag is felvetni: bizony, bizony, nagyon szomoru lenne reájok a felelet!

El kellett mindezeket mondanom, egész nyiltsággal és határozottsággal, mert a mostani kisérlet nem a legelső az unitáriusok bevonása érdekében.

Tavaly a pozsonyi közgyülés alkalmával történt, hogy a helyi rendező-bizottság, a Társaság tagjainak tudta nélkül, az unitárius püspök urat is meghivta a közgyülésre, megtévén ezzel az

TÁRCA.

IMRE SÁNDOR.

(Szül. 1820. aug. 6.; meghalt 1900. dec. 21.)

(Folytatás.)

Ő, aki sokat adott arra, hogy minden nemzetsége tiszta magyar volt s hogy a hamisitatlan magyar nyelvet az anyatejjel szivta magába: az egész nyelvfejlődés és fejlesztés kérdését történeti álláspontra helyezkedve birálta, és sem a puszta grammatika orthologus követeléseit, sem a puszta gyakorlati elveket valló neologia tulzásait nem fogadta el. Idevonatkozó, nagybecsü nyelvtörténeti önálló munkáiban és számos terjedelmes nyelvészeti értekezésében mindig a két elv kiegyeztetésére törekedett. Meggyőző okoskodással és számos példával bizonyitja, az orthologusokkal szemben, hogy nyelvújitás a magyar nyelv életében mindig volt, kellett lennie; a Kazinczy-féle nagy nyelvújitást tárgyaló nevezetes munkáiban pedig azt mutatja meg, hogy az a nyelvújitás az akkori viszonyokhoz képest nemcsak szükséges, hanem a nyelv megrontása nélkül lehetséges is volt. Kazinczyt s az ő egész működését történeti világitásban úgy állitja olvasója szeme elé, mint senki, ki ezzel a nagy irónkkal foglalkozott. Alaposan megvédelmezi attól a súlyos vádtól, a mit az őt kevéssé ismerő orthologusok ráfogtak, mintha e nagy szellem újitásaival, bár akaratlanúl is a nyelv romlására tört volna. Kimutatta, hogy ezt hivatlan, az ő lelkét meg nem értő, de el nem hallgattatható utánzói cselekedték, akiknek túlságait maga Kazinczy itélte el legjobban. Hivatkozik a nagy mesternek sokszor és erősen hangoztatott kijelentéseire, hogy éppen olyan tüzes orthologus, mint a milyen bátor neologus, vagyis, hogy már Kazinczy hirdette a középút egyedüli helyességét. Ezt hirdette Imre Sándor is. Komolyan és erélyesen figyelmeztette a neologusokat a meggondolatlan és kritika- vagy alapos hozzáértés nélkül való nyelvújitás veszedelmére. Sokszor és hosszasan mutogatja, hogy az újitás jogosúlt, sőt szükséges ugyan, de ennek a nemzeti géniusz megsértése nélkül kell történnie, kivált az u. n. tudományos nyelvújitásnak, melyet mindenkor elválaszt magának a népnek újitásaitól és a nagy irók ihletés szülte, úgyszólván öntudatlan szó- és kifejezés-alkotásától. És, hogy necsak tanácsadónak láttassék, rendkivüli lelkiismeretességgel kutatja és állapitja meg a szabályokat, melyek a helyes magyarság kérdésében eligazitanak. Rendithetetlen meggyőződése volt, hogy nyelvészeti kérdésekben, különösen a helyes magyarság megitélésében döntő szava csak született magyar tudósnak lehet, a kinek tudományát semmi idegentől el nem sajátitható, veleszületett nyelvérzéke is támogatja. Ez a nyelvérzék, melyet ő különösen fontosnak tartott, meggyőződése szerint hiányzik azokban, kik a nyelvet csak úgy tanulták meg, kik nemes vagy nem nemes ambicióból üzik a magyar nyelvészkedést vagy művelik gyakorlatilag az

első lépést az unitáriusoknak a Magyar Prot. Irodalmi Társaságba való bevonására. Mindenesetre különös és szokatlan dolog, hogy egy szervezett Társaság közgyülésére nemcsak a Társaság elnöksége, de egy, a Társaságon kivül álló testület is bocsáthat, sőt bocsát is ki meghivókat! Az unitárius püspök urnak nemes tapintata azonban, ezuttal legalább, sikertelenné tette az egész egyházcsinyt; (ad formam! államcsiny) mi aztán jóval később, ünnep után a „Keresztyén Magvető"-ből tudtuk meg csak az egészet, ahol (1890. évfolyam 289—290. lap) a következőket olvastuk:

„A püspök . . . csakugyan egyebet nem tehetett, minthogy a pozsonyi ev. egyház szives meghivását megköszönje. *Mert miután a Társaság, megalakulása óta semmi jelét sem adta annak, hogy az unitáriusokkal együtt akar működni a prot. egyházi irodalom terén,* a meghivást elfogadni annyi lett volna, mint ráerőszakolni magát a Társaságra; vagy a mi még rosszabb lett volna, felújítani az ellenszenvet az unitáriusok ellen . . . Ennélfogva csak helyeselni lehet a püspök elhatározását, hogy valamint eddig, ugy ez alkalommal sem kivánt részt venni a Prot. Irod. Társaság közgyülésében. Mindenesetre sajnos, hogy igy van, de ennek nem mi vagyunk az okai."

Őszintén megvallom, hogy én a pozsonyi rendező-bizottság meghivása, az unitáriusok „jelkivánása" és Báró Prónay most kifejezett „egyéni ohajtása" között határozott egybefüggést, logikai egymásutánt látok. Mindenikben az a szellem nyilatkozik meg, mely annak idejében, éppen az Irodalmi Társaság megalakulásával kapcsolatban, az unitáriusok befogadása érdekében, egy hevesen támadó röpíratot hozott létre az elvhü kálvinizmus s különösen Debrecen ellen. Erre a támadó röpiratra a megfelelő válasz elkészült, de, álláspontunk győzelme után, propter bonum pacis, a béke kedvéért, asztalfiókban maradt. A Pozsony felől jött nyári záport nyomtalanul elitta a Hortobágy homokja, és a debreceni pusztáknak a „Keresztyén Magvető" által emlegetett erős áramlata, az a nagy szélvihar, midőn célját elérte, elült, lecsendesült. Több, mint egy évtizeden át békében voltunk, békén és sikerrel munkálkodtunk, lutheránusok és kálvinisták egyaránt, az Irodalmi Társaságban, a protestáns egyház, a protestáns szellem, a protestáns tudomány és irodalom érdekében.

Ne akarja senki ez áldott békességet megháborítani!

Szeretjük hinni, hogy a most Miskolcon feltünt villanás, nem pusztító viharnak, zúgó égiháborunak előjele, hanem száraz-villám, mely csendes, meleg és termékeny időt jelent Társaságunk életében!

Adja Isten, hogy ugy legyen!

Kassa, 1901. szeptember 21.

Révész Kálmán.

---

irodalmat. Ezektől félti legjobban a helyes magyarságot s sokhelyen meggyőzően bizonyítja, hogy ezek rontanak legtöbbet. Szerinte annak, a ki a magyar nyelv művelésére szentelte fel magát, magyar vérének is kell lennie, szivét magyar érzésnek, fajszeretetnek kell dobogtatnia, különben úgy bánik a nyelvvel, mint a rideg tudós a rá nézve idegen hullával. És itt, mint sok egyébben, ismét találkozik Aranynak a felfogásával, ki az orthologusokra irott egyik gúnyos leoninusában a következő szókra fakad:

Boncold csak nyelvész! hát baj, hogy az áldozat elvész?
Tartozik ez tereád? . . . *Egy* bizonyos: *nem anyád*!*

Nagybecsü munkásságát az Akadémia, melynek 1858. óta levelező, 1879. óta rendes tagja volt, érdeme szerint méltányolta, bár visszavonuló természeténél fogva e testületben sem vihetett, amint megérdemelte volna, vezérszerepet.

Már említettem, hogy még polemikus természetü nyilatkozataiban sem érintett soha személyeket. A személyeskedést útálta, a tudományhoz méltatlannak tartotta s a személyeskedőket is, amennyire lehetett, elkerülte. Irásaiban tárgyilagosságra törekedett s egy két, szelidebb természetü kifakadásán kivül az is volt mindig. Saját érzéseinek ugyan mindig kifejezést ad munkáiban, de ezek az érzések szenvedéllyé nem igen dagadnak. Azt hirdette, hogy „a szenvedély levonja az emberről a műveltség mázát és nyers, primitiv emberré alakítja.*" De azért az orthologusok haragját ő sem kerülhette el. Mikor a nyelvújításról irott akadémiai pályamunkája megjelent s ezt versenytársa rovására Bodnár Zsigmond kitüntető magasztalásban részesítette: a Nyelvőr szokott vehemens modorában nem Bodnárnak, hanem Imre Sándornak ment neki s méltatlanul meghurcolta. A piszkolódás nagyon bántotta, mert hiszen ő arra alkalmat nem szolgáltatott, habár Wolfnak a Nyelvemlékek kiadása körül tanúsított eljárását megelőzőleg megbírálta. De az ő birálata személyeskedő nem volt. Nem felelt a gyalázkodásra, de sebét mindvégig megérezte. S hallgatásával szenvedélyes ellenfeleit is hallgatásra kényszerítette. Ellenfeleit, akik az ő munkásságának félreismerése következtében a tudománynak is nagy kárt okoztak. Csak a nyelvtörténeti szótárt említem, mely Imre Sándor nélkül készült el, akinek pedig egymagának volt annyi nyelvtörténeti ismerete, mint dolgozó-társainak együttvéve.

Élete alkonyán, 1892-ben, mikor az Akadémiában Ballagi Mór felett emlékbeszédet tartott, mégis elítéli a Nyelvőr orthologusait egy oldalvágással. A Ballagi polemiáját ismertetvén, következőleg nyilatkozik a folyóiratról: „(A Nyelvőrnek) sokszor, vagy általában az volt a szerencséje, hogy ellenfelei mérséklést, kiegyezést, középutat ajánlván, mint szokott történni, kevésbé lehet-

* Arany J. Hátrahagyott versei, 422. lap.

* Irodalmi tanulmányok, Bpest, 1897. II. 196. lap.

Zsinat és iskola.

I.

Tekintettel a zsinattartás már tudva levő és mindinkább közelgő határidejére, egyházmegyénk nagyérdemü esperese, Dorogi Lajos úr, megindította a szükséges előmunkálatok végzésére a lépéseket. Egyházi törvényeinknek a köznevelési és közoktatási szezvezetet magában foglaló részére vonatkozólag, engem, mint egyházmegyei tanügyi bizottsági elnököt bizott meg, javaslatkészítésére, úgy, hogy vagy egy egész szerves munkálatot készítsek, vagy azon alapelveket jelöljem meg, melyeket a köznevelési és közoktatási szervezet reviziójánál követendőknek tartok.

Helyzetemmel és más ezen ügyre vonatkozó viszonyokkal számotvetve, ez utóbbira határoztam el magam; de meg abban a meggyőződésben vagyok, hogy ha az ember nem csak földi, hanem örök, sírontúli rendeltetésének megfelelőleg akarjuk, közművelési és közoktatási szervezetünket idomítani: fődolog, hogy az alapelvekkel tisztában legyünk.

De térjünk a dologra.

Mindenekelőtt határozottan kijelentem, hogy egyházunknak a köznevelés és közoktatás mezején, századokon keresztül követett és helyesnek bizonyult alapelveihez, melyek egyházi törvénykönyvünkben is érvényesültek, dacára az egyik-másik ellen intézett támadásoknak, a dicső ősök hűségével ragaszkodni, feltétlenül szükségesnek tartom. Ha ezeken kivül más, még ez ideig törvénykönyvünkben nem érvényesült alapelvekre mutatok is, azok nem egyebek, mint az ősi elvek folyományai és egyházunk megváltozott közjogi helyzetének és tanrendszerünk fejlesztésének követelményei.

Ezek szemelett tartásával már a következő alapelvek figyelembe vételét ajánlom:

1. *Egyházunk továbbra is, sőt örök időkre fentartani kivánja iskoláit, a nevelést és tanítást felekezeti mederben ohajtja vezettetni,* — nemcsak azért, mert az iskolaállítás joga, az ősöktől maradt szent örökség, az egyház önfentartásának, magának a szabad vallásgyakorlatnak nélkülözhetlen feltétele; hanem azért is, mert az isteni kijelentésen alapuló hitrendszerünknek, elvitázhatatlan logikai követelménye. Még ha eltekintenénk is, azon magasztos földöntúli céltól, a miről pedig elfeledkeznünk nem szabad, a melyre az ember Istentől teremtetett, a melyet a vallásos nevelés körén kívül álló, bárminemü iskolai tanítás és nevelés által el nem érhetünk: csupán a földi élet, vagy az állami élet mivoltára tekintve is, a valódi keresztyén felekezeti iskola egyedül célravezető. Ugyanis, egyházunk tanítása szerint, a mit a tapasztalat is kétségtelenül igazol, az emberi természet meg van romolva, az eredeti bün az emberhez van

---

tek következetesek, érthetők, bátrak, harcosok, valamint népszerüek is, mint a szélső párt emberei.“* Ugyanott rájuk idézi Ballagi következő nyilatkozatát: „de a mit (az orthologusok) hirdettek, az nem a józan *restauratio*, mely a forradalom vivmányait felhasználja rendezi, hanem oly reactio, mely rendcsinálás szine alatt mindent felforgat és maga alatt vágva a fát, rend helyett oly istentelen zavart idéz elő, hogy az iró . . . azt sem tudja, melyik lábára álljon.“

S hosszu, üdvös munkálkodásának eredményét még megérhette. Azzal a megnyugtató tudattal szállhatott s szállt sírjába, hogy igaztörekvése nem volt hiábavaló. A Ballagiról irott emlékbeszéd végén visszapillantva még egyszer a személyes küzdelemre, annak következményét e szavakkal foglalja össze: „A nyelvújítás ügyében folyt vita, legalább nagyjából, mára, úgyhiszem, bevégződött. Egyik rész átlátta, hogy az úgy nevezett, s igen sok esetben méltán úgynevezett hibás alkatú szók nagy része kiirthatatlan.

Megelégszik hát azzal, hogy némely rosszat kiirthatott, másokat megrótt és további meggondolás tárgyává tett. Hatást tett, tehát leteheti, vagy szelidebben, nemesebben forgathatja fegyverét. A másik átlátta, hogy a költőnek és tudósnak sok szabad ugyan, de az nem, hogy az ő szeszélye uralkodjék a nyelven. És hogy a fordítók s a napi sajtó gyors munkásai kevés figyelemmel és fontolással írnak, tehát nyelvök untalanúl ellenőrzéssel kisérendő, s hogy még van hátra, a mit az iskolának vagy közéletnek ki kell irtani. S nem kis munka lesz a sokfelől jövő idegen hatás mellett a nyelvérzést és a nyelvtudatot helyreállítani vagy megerősíteni.“ Ime, e végső nyilatkozatát is az egyeztető, békéltető, egyedül a nyelv érdekét tekintő nemes szellem lengi át!

(*Aesthetikai dolgozatai.*) A nyelvészet mellett kiváló szeretettel mivelte még az aesthetikát, helyesebben az irodalmi műbölcseletet abban a szellemben, mint nagynevü kortársa, Erdélyi János, a ki őt nagyrabecsülte s a kinek befolyása alatt hivta meg őt — valószinüleg — a sárospataki főiskola elöljárósága Debrecennel egyidejüleg tanárnak. Legbecsesebb e nemü dolgozásai a Bpesti Szemle köteteiben jelentek meg; 1897-ben azonban, tehát élete alkonyán, a Kisfaludy-Társaság, melynek éppen ezek révén rendes tagja volt, egy két kötetes gyüjteményt kiadott e dolgozatokból. Rendkivüli olvasottsága, európai műveltsége, nagy nyelvismerete filosofiai gondolkozásának mélysége, erős fajszeretete különösen e becses értekezésekből tűnik ki. Fődolog, főszempont nála itt is mindig a nemzeti lélek búvárlása, különféle megnyilatkozásainak vizsgálata, különféle irodalmakkal, irodalmi termékekkel egybevetése s ez egybevetésekből a magyar nemzeti szellem alkotó erejének megállapítása. Róla csakugyan el lehet mondani, a mit ő mondott egy XVI. századi hires francia philologusról: „mindig saját nemzetére gondol, melyet felejteni sohasem tud.“* Mert

* Emlékbeszédek az Akad. elhunyt tagjai felett, Bpest, 1893. VII. kötet, VII. emlékbeszéd, 56. lap.

* *Estienne Henrik.* Bpesti Szemle, 1888. I. köt. 126—137. ll.

tapadva. Ezt az eredeti romlottságát az ember önmaga, saját elhatározásával le nem vetkezheti; helyesen mondja Jerémiás: „*ha elváltoztathatja a szerecsen az ő bőrét, a párduc az ő tarkaságát, te is jót cselekedhetel, holott a gonosz cselekedeteket megszoktátok.*“ (Jer. XIII, 23.) Ámde miként az ember maga-magát meg nem javíthatja: éppen olyan kevéssé képes erre a nevelés, a tanítás, a társadalom, a család, a művészet, a tudomány. Wellington herceg jogosan mondta, hogy: „csupán az elmének kiképzése, vagy a világi műveltség megszerzése, csak ravasz, csalárd embereket alkot.“ *Rossz fa, nem teremhet jó gyümölcsöt*, mondja az irás. (Máté VII. 17.) A fát pedig azzal nem nemesítjük meg, ha locsolgatjuk, nyesegetjük, trágyázzuk, vagy ágaira nemes gyümölcsöket kötözünk, — igy cselekszik pedig a keresztyén vallásos jelleg nélküli iskola, — hanem azzal, ha annak mivoltát, természetét, lényegét éltető, növelő tenyésztő nedveit úgy megváltoztatjuk, hogy belőle nemes gyümölcsök fejlődjenek. Ámde vad fát, vad fával, romlott természetü embert, romlott emberrel nemesíteni képtelenség. Ezért az ember a legalaposabb világi műveltség, vagy tudományos képzettség mellett is, mindaddig alkalmatlan marad az eszményi erkölcsi életre, mig az Isten Lelkétől ujjá nem születik. Éppen ezért, a nevelés és oktatás célja más nem leh t, mint az ember újjászületése. Ha ezt elérte, el van érve minden, e nélkül az ember a legalaposabb képzettség mellett is, csak rossz, gonosz marad. Ugyde, hogy az ember Isten Lelke által ujjászülessék, arra az eszköz nem világi tudomány, hanem a Krisztus vallása, vagy hát ennek organuma az egyház. Tehát a nevelés és oktatás alapjának, irányadójának, a keresztyén vallás örök igazságainak kell lenni. Ezért feltétlenül a felekezeti iskolák mellett kell egyházunknak állást foglalni és érvényben álló egyházalkotmányunk 3. §-ban kifejezett jogát a jövőben is fenn kell tartani.

2. Ha már felekezeti iskoláink feltétlen fentartása mellett foglalunk állást, ebből természetesen következik, hogy az ***az 1790/91. évi XXVI. törvénycikkben biztosított iskolai autonomiánkhoz, azaz, az iskola ügyben való öntörvényhozási és önkormányzási szabadságunkhoz, hiven és szilárdan ragaszkodjunk.*** Öntörvényhozási és önkormányzási jog nélkül, felesleges és szükségtelen fényüzés a református egyháznak bárminemü iskolákat fentartani, mert igy azokkal, ha az egyházi hatóságok, csak az állami törvényeknek és kormányrendeleteknek végrehajtói lennének, az egyházi életre vonatkozólag, célt nem érhetünk. Tehát ohajtjuk a történelmi fejlődés és jogok alapján, hogy egyházi törvénykönyvünkben az iskolai önkormányzati jog, nemcsak az administracionalis intézkedésekben találjon alkalmazást, hanem ki-

---

ő a magyar szellemet erősnek, alkotásra képesnek, kulturára hivatottnak ismerte meg a multban, ilyenné levést, a múlthoz érdemessé vágyakozást kivánt meg tőle a jelenben. Ezért különös szeretettel emelte ki mindig a múlt nagy irodalmi alakjait, beleszőtte ezek érdemeinek méltatását sok dolgozatába, nem is említve azt hogy Zrinyiről, Geleji Katonáról, Kazinczyról, Beregszászi Nagy Pálról külön tanulmányokat is irt. Mindazon panaszkodott, hogy múltunkat nem ismerjük eléggé, nem tartjuk szem előtt a történeti fejlődés tanulságait s ezért félt, hogy mivelődésünk nemzeti jellemét elveszítve helytelen irányba téved. Ezért, mikor például Arany Jánosról ir, kit a legmagyarabb irónak tart, a nyugodt vérmérsékletü tudós szinte extásisba esik s nem tudja eléggé magasztalni. Nem tudom megállani, hogy a mai modernségek épülésére ne idézzem idevonatkozólag a következő mélyen járó jellemzését, melynél nagy költőnkről méltóbbat még senki nem irt.

„Arany János a magyar népnek legméltóbb, leghivebb képviselője. Az ő müveiben tükröződik elő legtárgyiasabban mindaz, a mi a nép lelkét érdekli, izgatja, foglalkoztatja: minden eszme, minden érzés, a mely a nép lelkében fölkel vagy kifejlik, minden, ami azt fölemeli vagy leveri. A magyar nép egész erkölcsi világa kicsinyben, legfőbb, legjelentősebb mozgalmaiban. Amit a nép érez és gondol, a miben gyönyörködik és a mit szenved, a nép szépérzése és eszejárása, erénye és büne. S mind a költés varázs-ereje által eszményítve és mégis hiven, hiven az érzések, gondolkozás minden mozzanatában és a beszéd minden szólásában . . . Ezért von bennünket annyira, minket, a kik értjük őt és a népet, és vele és népével együtt tudunk érezni; mert müveiben egészen otthon vagyunk; mert minden szava és sora és hangulata mindenütt oly húrokat érint keblünkben, melyek a gyermekkorba, az édes anyai körbe édesgetnek vissza. Mert teljes közvetlenséggel, igaz valóságában kapjuk azt, amit legerősebben szeretünk, leghőbben tisztelünk: apáink, feleink, népünk lelkét . . . tehát fajunk, nemzetünk lelkét, tisztán ősi erejében és hevében, idegen érzésektől mennél kevésbbé módosítva, semmiképpen nem korcsosítva. A népnek érzését, melyből vele együtt fakadtunk, melyet rongyaiban is édes miénknek érezünk és vallunk . . . ezt ő erkölcsi tisztaságában, valódi erejében, eszményies emelkedettségében, vonzó szépségében adja előnkbe. Mintha nem is akarna többet adni, mást mondani, nagyobbnak látszani, nagyobbá lenni, mint a nép jobbjai, erősei voltak s mint a nép lehet. Mintha nem akarna belőlünk is többet csinálni, mint a mi a nép, mikor a természetes, saját geniusa szerént müvelt állapotában él, de természetes érzése és értelme által fölemelkedik.“*

(Vége köv.)

Dr. Gulyás István.

* Arany János és Aristophanese. Bpesti Szemle, 1885. I. köt. 1—2. ll.

terjedjen egész iskolai életünkre. Szükségesnek tartjuk ezt azért, mert ma már az önkormányzati jog, mindjobban-jobban összezsugorodik, mindinkább homályosodni kezd; az állami intézkedés és önkormányzati ténykedés határai mindinkább összefolynak és elmosódnak a miből azután az állam, a kormány, a felekezeti hatóságok között éppen nem kivánatos félreértések támadhatnak, és a mely az iskolaügyek vezetőinél, sok zavart és tájékozatlanságot szülhet.

3. Meggyőződésem szerint azonban a református egyháznak, csak akkor lesznek a szó valódi értelmében felekezeti iskolái, *ha azokban a valláserkölcsi oktatás, az egész iskolai életet irányító életelv lesz.* Hogy korunkban felekezeti iskoláink, a vallásosság, egyháziasság, a valódi egészséges kálvinista gondolkozás és jellem tekintetében oly sok kivánni valót hagynak fenn, annak okát főként abban találjuk, hogy a többi tantárgyak, a vallással szerves összeköttetésbe, szoros kapcsolatba nem hozatnak. A református iskolában még a levegőnek is a kálvinizmus elveivel kell úgy telítve lenni, hogy az váljék a növendékek éltető elemévé. Ha a vallásos oktatás és nevelés, csak a vallástani órákra szorítkozik; akkor valóban nem érdemes olyan nagy áldozattal felekezeti iskolákat fentartani, mert a felekezetnélküli iskolában is meg van adva az alkalom, hogy a vallástan néhány órán taníttassék. A felekezeti és nem felekezeti iskolák közötti különbségnek, nem a tantárgyakban, órarendben stb. hanem a szellemben, az irányban kell, láthatóvá és érezhetővé lenni. A felső és alsó iskolák növendékeinek olyan szellemben kell neveltetniök, hogy ha nem mondják is, mint a katonák egyenruhájukról, felismerhetők legyenek bárhol, egész gondolkozásukról, magaviseletükről, hogy ők a magyar református egyház tagjai. Ennélfogva magát a vallástanítást, úgy kellene irányítani, hogy már a negyedik osztályból kikerült növendék, lehetőleg tisztába legyen azzal, mit tesz, az evangyéliom szerint reformált keresztyén egyház tagjának lenni. Éppen ezért, többet kell követelnünk a vallásos-erkölcsi nevelésre annál, a mi most érvényben álló egyházi törvénykönyvünk 425. §-ban van kifejezve. Hogy a most szóban levő elvet, nemcsak népiskoláinkban, hanem minden tanintézeteinkben érvényesíteni szükséges, az a dolog természetéből folyik.

Gulyás Lajos
ev. ref. lelkész.

Javaslat,

a felső-szabolcsi ev. ref. egyházmegye, 1901. évi őszi közgyüléséhez, az országos közalap tőkesegélyezési eljárásának megváltoztatása és a konvent kezelése alatt álló vagyonnak, kikölcsönzések utján leendő gyümölcsöztetése tárgyában.

Az egyetemes konvent által, a 11 évvel ez előtt, nagy aggodalmaskodások között meginditott tőkesegélyezési eljárás, országos közalapunk leghatékonyabb és legáldásosabb munkásságnak bizonyult. De, ha a segélyezés végrehajtását mélyebben vizsgáljuk, fájdalommal kell arról meggyőződnünk, hogy egyáltalán nem helyes azon intézkedés, hogy a közalap nem saját tőkéjéből adja a segélyt, hanem, akkor, amidőn tőkéje 4%-ot jövedelmez, 5%-os kamat biztosítása mellett, az egyes egyházkerületeket *kényszeriti* arra, hogy jobban jövedelmeztethető tőkéjükből folyósitsák, a kebelükhöz tartozó egyházaknak, a segélyeket. S igy, a mig egyrészről, évi kamatjövedelmének csaknem $^1/_4$-ét elpazarolja, helytelen pénzügyi politikából, addig másrészről, az egyházkerületek gazdálkodását s előmenetelét is megbénitja. Sőt, immár, a mi egyházkerületünket is azon helyzetbe sodorta, hogy a további segélyigények kielégitésére nem képes.

Hogy mily nagymérvü a közalap vesztesége, kellő világitásban láthatjuk azt, az első tekintetre, ha csupán a folyó évben, tőkesegélyre kiutalt összeget tekintjük is meg. Ugyanis, a közalap jövedelmének felosztásánál, a folyó évben, tőke helyesebben: tőkekamat-segélyre folyósittatott 87270·82 kor. Ez megfelel, 5% al, 1.745·400 kor. tőkének. De ha nem ezen tőke kamatát, hanem azon tőkét magát fizette volna ki, a közalap, amely neki 4% al számitva, e 87270·82 koronát jövedelmezi, akkor 2.181·7.50 korona tőkesegélyben részesithette volna már arra nagyon is ráutalt s várakozó egyházainkat, vagyis *436350 koronával több segélyt folyósithatott volna, ugyanazon költségelőirányzat mellett.* Ami, a mi szegény helyzetünknél és égető szükségeinknél fogva, nagyon is jelentékeny összeg. Hogy mily nagy összeg ez, igazolásul rámutatok arra, hogy az 1899-ik évben megállapitott segélyezési terv szerint 541 egyház részére, 2143580 kor. tőkesegély-szükséglet lett megállapitva. Ebből kielégitést nyert már 1745400 kor. Kielégitésre vár tehát még 398180 kor. A folyó évben, folyósitva lett, 9150 kor. tőkesegély-kamattöbblettel, 183000 kor. ujabb tőkesegély adatott ki. Ha ilyen léptekkel halad a segélyezés, akkor még 2 év nem elegendő ahoz, hogy a már megállapitott segélyezési terv keresztül vitessék. Ellenben, ha a saját tőkéjét használta volna fel a közalap, akkor a f. évben, már nemcsak az eddig megállapitott segélyezési terv lett volna keresztül vive, de 38170 kor. ujabb segélyt is folyósithatott volna, S nem jutott volna abba a kényszer helyzetbe, hogy az egyes egyházak kielégitésénél, a tervtől eltérjen, s olymódon siettesse a segélyre várók kielégitését, hogy az egyiknek, másiknak tervbe vett segélyt, jelentékenyen megcsorbitsa, s igy megbénitsa azon egyházakat is, melyek a tervbe vett tőkesegély által, óhajtott céljaikat elérhették volna.

De, különben is, ki mondaná körültekintő gazdának azt, a ki szükségleteinek fedezésére 5%-os kölcsönt venne fel, akkor, amidőn neki, megvan ahoz a megfelelő tőkéje és az ő tőkéje csak 4%-ot jövedelmez. Mi, ez eléggé nem helytelenithető s csakis kényelmi szempontokkal indokolható gazdálkodás által, évről-évre, egy igen tekintélyes tőkénk jövedelmének, 25%-át vesztegetjük el. S

hogy mily összeget dobáltunk el a lefolyt 11 év alatt, szolgáljon arra megvilágositásul a folyó év, amidőn a folyósitott 87270'82 kor. 5%-os kamatból 1% vagyis *17454 kor. teljesen sárba dobott pénz.* Hasonló. sárba dobott pénz, a megelőző 10 év alatt kifizetett tőkekamatsegély $^1/_5$-e. Óh pedig, különösen mi, lelkészek, nagyon jól tudjuk, mily nehéz azokat a filléreket összekovácsolni!

Azonban az még nem elég, hogy maga a közalap nagy veszteséget szenved, évről-évre, a mostani tőkesegélyezési eljárással; de ez a gazdálkodás maga után vonja azt is, hogy az egyházkerületek közvagyona is csonkul, mert köztudomás szerint, egyházkerületeink legalább 6%-ra gyümölcsöztetik tőkéiket. De az 5 egyházkerület által, immár 1745400 koronában kifizetett tőkesegély, csak 5% ot jövedelmez. Igy a kényszer helyzet folytán, ezek is elvesztenek 1%-ot, évről-évre. S a f. évben, az ő veszteségük is 17434 kor. *Nagyon is szegény anyaszentegyházunk közvagyonának vesztesége tehát, a tőkesegélyezés helytelen keresztülvitele által, a folyó évben,* **34908 kor.** Hova vezet ez, ha igy gazdálkodunk? s milyen áldás lett volna az szegény egyházainkra, ha az évről-évre eldobott pénzösszegek, javukra értekesittettek volna? Nagyon itt az ideje, hogy egyházaink, egyházmegyéink s egyházkerületeink. hangosan kiáltsák a konventnek, hogy változtassa meg gazdálkodási rendszerét! De hát mi is ennek a gazdálkodási rendszernek az alapja? Tudomásom szerint azon dogmává csontosodott elv, hogy a mi anyaszentegyházunk közvagyona, csak magyar földhitelintézeti 4%-os zálog levelekbe fektethető. Abba ásatott el a közalap vagyonához hasonlóan, a Jordán-alap, ugyszintén a lelkészi gyámintézeti alap is. Ugyhogy ez évi január 1-én, a Magyar földhitelintézetnél levő 3939612,91 kor. vagyonunkból 3721400 kor. volt, 4%-os záloglevelekben. Azt elismerem, hogy ez a gazdálkodási rendszer nagyon kényelmes, mondhatni semmi gondot nem igényel, de ugy is jövedelmez, mint a hogy a kényelmes gazda birtoka szokott jövedelmezni. A mi szegény sorsunkhoz, nem illik ez a tulságos kényelem.

A Magyar földhitelintézet zálogleveleinek jóságát, szoliditását kétségbe vonni nem lehet; nem is akarom. De azt kétségbe vonom, hogy vagyununkat, még értékpapirokban is, nem lehetett volna-e gyömölcsözőbben elhelyezni. De, hogy e vagyon, a folyvást fenyegető közgazdasági krizis bekövetkezése esetén hova törpül, ha azt pénzre akarjuk beváltani: olyan halandó nincs, a ki azt megmondhatná. Hiszen, ha csak az 1900. évi áringadozást tekintjük is meg, bizony nem a legkellemesebb érzést költheti fel bennünk, hogy p. o. a Magyar földhitelintézet 4%-os záloglevelei. 1900. január 2-án *94'75 kor.* árfolyammal voltak jegyezve, ugyancsak 1900. év nov. 2-án pedig *89'75 kor.* árfolyammal. Tehát már novemberben, 5 koronával kevesebbet ért minden 100 kor. névértékü záloglevelünk. S ez, a mi kis vagyonunknál, potom 186070 kor. veszteséget jelent. Ma pedig 91'50 koronán jegyzik azt a tőzsdén, s igy még mindig 3 kor. árfolyam különbözet áll fenn, a mult évi január 2-iki árfolyammal szemben.

Nem hallgathatom itt el, azon, igy, távolról, különösen nekünk laikusoknak, nagyon is szembeszökő körülményt, hogy a folyó évi konventi jegyzőkönyv tanusága szerint (136—137. lap) kiadatott az első félévben záloglevelekért 211'263'77 kor. Ezzel szemben szaporodott a közalap záloglevél állománya 201000 kor. értékkel. *Ráfizettünk tehát 10263'77 koronát.* Hasonlóképp a második félévben, kiadatott záloglevelekért 36737'89 kor. S ezzel szemben, záloglevél állományunk 29200 kor. értékkel növekedett. (145 lap) *Ráfizettünk tehát erre is 7537'89 koronát.* S igy összesen, az 1900. évben vett 230200 kor. értékü záloglevélre. *a közalap ráfizetett 17801'66 koronát.* Az ily szembeszökő dologra nézve, minden esetre felférne némi magyarázás, mert hát ennek a vagyon-kezelésnek ügyeit, szerintem nemcsak a konventnek van joga vizsgálni, hanem jogunk van mindnyájunknak. Lehetetlennek tartom, hogy itt valami tévedés ne legyen, mert hiszen a mult évi legmagasabb árfolyam csak 94'75 kor. volt. A mi vételünknél pedig az első félévben, kereken 105'10 kor. a második felévben 125'81 kor. esik egy 100 kor. névértékü záloglevélre. Nagyon is érthetetlen ez, de a számadás tételei kétségtelenül igy beszélnek. S ha bármi okból igy is van a dolog, akkor e jelentékeny tőkének, előre eldobtuk csaknem 2 évi kamatát. Ellenben, az orsz. lelkészi gyámintézet javára vásárolt 159010 kor. értékü záloglevélért már csak 150559'19 kor. fizettetett ki, tehát kevesebb volt az ára, a névértéknél 8440'81 koronával. Esik tehát egy 100 kor. névértékü papirra 94'68 kor. S ebben már nem találok megütközni valót.

De rá kell itt mutatnom egy másik sajátságos körülményre is. A Magyar földhitelintézet, tudomásom szerint, tőkénknek zálog-leveleibe való fektetését, minden ellenőrzés nélkül, maga eszközli. Az ő érdeke az, hogy papirjaiért minél többet kapjon. A mi érdekünk pedig, ellenkezőleg, hogy minél olcsóbban vásároljuk. Mindenesetre kivánatos volna tudni, hogy a Magyar földhitelintézet, ezt a két ellentétes érdeket hogy egyezteti össze? Azt csak higvelejüség volna hinnünk, hogy a maga kárára. Igaz hogy érdekeink megóvása végett, a vétel ellenőrzésére, könnyü volna kinevezni egy bizottságot. De még akkor is fennmarad az a kérdés, nem volna-e az a pénz, máshol, gyümölcsözőbben elhelyezhető? És az én véleményem szerint, nem csakhogy más utja is van a gyümölcsöztetésnek, de egyházunk közérdeke is egyenesen követeli azt.

Amint már fentebb rámutattam, ott van a tőkesegély Vigye keresztül a konvent, mindenekelőtt, annak konvertálását, hogy maga is megszabaduljon 1% kamattehertől, s a kerületeket is megmentse 1% kamatveszteségtől. Követeljen be inkább az egyházaktól $1^1/_2$% tőketörlesztési járadék helyett 2%-ot s szolgáljon ez a $^1/_2$% különbözet veszteség-tartalékalapul. Mindjárt kész egy nagy változás, egy jelentékeny vagyoni lendület. Hiszen, ha csak egy kicsit godolkozunk is felette, be kell látnunk, hogy botrányos az a gazdálkodási eljárás, a mi a tőkesegélynél követtetik. Továbbá: vegye fel a közalap a tőkéjének kikölcsönzése ügyében megindult mozgalomnak, 1889-ben elejtett fonalát. Adjon az egyházaknak és iskoláknak amortizácionális kölcsönöket! Öntsön életet abba a holt tőkébe! Nagyszabásu lendületet adhat ezáltal egyházaink fejlődésének, de nem csekély mértékben, magának a közalapnak is, mert ilymódon felkölti a most nem tapasztalható érdeklődést azon egyházainkban is, amelyek most zugolódással viselik annak terheit, nem remélve, maguk számára, semmi viszontszolgálatot; tudván, hogy ők, vagyoni viszonyaik miatt, segélyben nem részesülhetnek, 4%-os kölcsön, amelynek megszerzésére nem kellene eldobni 15—20% át a nyerendő tőkének, segély számban menne még módosabb egyházainknál is. Hány helyen olvasztaná fel, a most dermesztő közönyt, s hivná lételre, a most szunnyadó egyháztársadalmi életet! Az én hitem szerint, nagy horderejü tevékenységet, pezsgő életet

teremtene az a csaknem 4 milió korona vagyon, mely a konvent kezelése alatt áll, ha a terhek viselése alatt megzsibbadt, elfáradt egyházaink, abból üditő italt merithetnének. 4%-os, ott ahol indokolt, kamatmentes kölcsönök, 1—2%-os évjáradékszerü tőketörlesztéssel kombinálva, módot adnának még a szegény egyházaknak is ahoz, hogy rozoga épületeiket ujabbal pótólják, vagy rendbe szedjék s jövedelmező földvagyont szerezzenek. Amiről ma, fájdalom, álmodniok is alig lehet, mert a nehezen megszerezhető drága kölcsönökhöz nincs sem kedvük, sem módjok nyulni, egyházainknak. Éppen a napokban olvastam, a bányai ág. ev. egyházkerület gyüléséről szóló tudósitásban, hogy az egyetemes egyháznak, az *aszódi* leánynevelő intézetnél 6000 korona kamatmentes kölcsöne van. Ha evangélikus atyánkfiai nem riadnak vissza a kölcsönadásoktól, mi, hasonlag, nem volnánk-e képesek annak módját ejteni? Nem hiányoznak, a mi konventünk, tagjai közül sem, a nagy pénzügyi kapacitások, akiknek megvan a széles ismeretük s tehetségük ahoz, hogy a kölcsönzés módozatait s feltételeit megjelöljék. S ezt már nagyon követelik tőlük a fentebb vázolt egyházi közérdekek. A pénz különben sem arra való, hogy ládába zárjuk, vagy a földbe ássuk azt. Világosan beszél erről a talentumokról szóló, oly igen ismeretes példázat. S szerény véleményem szerint, ez a segélyezési mód, t. i. a kölcsönnyujtás, létesithető is volna egyházi hatóságaink szerveinek felhasználásával, minden költséges szervezet nélkül Ne legyünk tovább érdemesek a „gonosz és rest szolga" névre. Be kell végre látnunk, hogy ma, az is elvétetik tőlünk, amink van S megvallom, én réám szinte megdöbbentő benyomást tett az a rideg magatartás, amit a konvent, a folyó évi gyülésében, a sárospataki főiskola kérelmével szemben tanusitott. De hát mit is akart ez a főiskolánk? Előadván a maga nehéz helyzetét s a kibontakozásra irányuló terveit. azok keresztülvitelé hez 600·000 kor. kölcsönt kért. Megajánlotta azon 4% kamatot, melyet a tőke most jövedelmez. Ajánlott megfelelő jelzálogos biztositékot. S a válasz, a 22. sz. határozat szerint ez: „egyetemes konventünk, régebbi elvi határozataira hivatkozással, a kölcsön megadását ez esetben is megtagadja." Hát nem egyetemes egyházi érdek az. hogy anyaszentegyházunk ideáljainak olyan ősi fészke, a rohanó idő által megrongált s a nagy célokkal szemben meggyöngült vára megerősittessék? *Hát előbb való egy kényelmi elvi határozat fenntartása, mint egy ilyen főiskolánk, minden áldozat nélkül való felsegélése?* Nagy kár, hogy eszükbe sem jut azoknak, a kik a közalap ügyeit vezetik, hogy az ilyen eljárás, nagyon is alkalmas eszköz arra, hogy a közalap iránt még inkább fokozódjék az a közöny, amely miatt annyi panaszos szót emeltek már. Nekem legalább ugy tünik fel ez a dolog, mintha az éhező gyermek rimánkodnék az apjához, hogy adj kenyeret mert éhen halok; s az apa azzal utasitaná el: nincs darab kenyerem. az egészet meg érted nem szegem meg. S amint égbe kiáltó büne volna ez az apának. ugy menthetetlen eljárása az egyetemes konventnek is, hogy nem segit ott, ahol módjában van segiteni anélkül, hogy egy fillért is kockára tenne. Meg kell szegni azt a kenyeret! Sok sok éhező gyermeke nyomorog az egyetemes egyháznak! . . . Ne legyen az a kenyér egy mozdulatlan ködarab. továbbra: hanem legyen életadó, uj erőt keltő táplálék! Ez annak a vagyonnak az igazi rendeltetése.

Ezek előadása után javaslom, hogy kérje fel egyházmegyénk, hozandó határozatával, az egyházkerületi közgyülést, hogy hasson oda:

1. hogy az országos közalap, jelenleg divó tőkesegélyezési eljárása változtattassék meg. Az ujabb tőkesegélyek, csakis a közalap tőkevagyonából folyósittassanak; a régieket pedig a letétben levő záloglevelek tervszerü értékesitése s a kisorsolt záloglevelek árának felhasználásával, konvertáltassanak, amilyen sürgősen csak keresztül vihető az, anyagi érdekeink kockáztatása nélkül.

2. Óldja fel a konvent azon határozatát, mely szerint a kezelése alatt álló, tőkésithető vagyont, egyedül magyar földhitelintézeti záloglevelekbe fekteti; s készitsen tervezetet arra nézve, hogy a közalap egyházainkat és iskoláinkat, saját érdekeinek kockáztatása nélkül, kérelmezés esetén állapotokhoz mért s előmenetelüket felsegélő kölcsönökben részesithesse. S a kölcsönnyujtást terjeszsze ki, ha majd a tőke ereje engedi, megfelelő biztositékot nyujtó hitsorsosainkra is.

Javaslataimat a nagyt. s tek. egyházmegyei közgyülés nagybecsü figyelmébe s. támogatásába ajánlom, maradtam alázatos szolgálja:

Gégényben, 1901. szept. 16-án.

Vas Mihály.
ev. ref. lelkész.

KÖZÉLETÜNK.

A püspöktől.

2553 szám.

A nagytiszteletü esperes uraknak.

Azon szomoru tapasztalat, melyet a most lefolyt lelkészképességi vizsgákon szereztünk, indit arra, hogy megkeressem a nagytiszteletü esperes urakat és kérjem a következőkre:

Ugyanis azon ifju atyafiak, kik a theologiai tanfolyam 4-ik évéről a szükség-parancsolta kényszer alatt lelkészi szolgálatra, vagy a főiskolában köztanitóságra kibocsáttattak, dacára az egyházkerületi közgyülés 1900. évi 288. sz. végzésben adott kedvezménynek, a kötelezett vizsgát nem teszik le a rendes időben. Ennek kö vetkezménye, hogy a tanári kar maga is kényszer helyzetbe jut s midőn az ifju atyafi a lelkész-képességi vizágát megelőzőleg alig pár nappal, a kötelezett vizsgára előáll: bocsátja őket, nehogy teljes évet veszitsenek.

A vizsgáló bizottság közös megállapodásául, melyet annak idejében az egyházkerületi közgyülés is szentesiteni fog, közlöm tehát s kérem hogy ezt, a theologia, 4. évéről kibocsátott ifjak lelkipásztoraival közöljék, miszerint, az ezen iskolai évben kibocsátott ifjak. ha 1902. január havában, a párbeszédi vizsgákra kitüzött rendes időben. elő nem állanak, a vizsga sikeres letételét lecke könyvükkel, február 15-ig nem igazolják, tőlök az ideiglenes felhatalmazás (exmissio) megvonatik. Midőn ezt a nagyt. esperes urakkal közlöm, teszem jó előre azért, hogy azon lelkipásztor urak, kik mellett szükségből, a fentebb minősitett ifjak szolgálatot teljesitenek. már eleve figyelmesek legyenek és saját jól felfogott, de anyaszentegyházunk érdekében is az ifjakat a tanulásra serkentsék s a vizsga letételére szorgalmazzák.

Maguk a nagytiszteletü esperes urak pedig, már az exmissionalisban tegyék ki, hogy a felhatalmazás

csak február 15-ig s azután ismét csak junius 28-ig terjed s a sikeres vizsga letétele után ujittatik meg.

Teljes tisztelettel vagyok.

Debreczen, 1901. szeptember 24.

Kiss Áron
püspök.

—

A „Magyar Protestáns Irodalmi Társaság" évi vándor közgyűlése Miskolcon 1901. évi szeptember 19. és 20. napjain.

Lapunk egyszerü heti lap lévén, minden igyekezetünk s áldozatkészségünk dacára sem lehettünk abban a szerencsés helyzetben, hogy erről a gyülésről tudósításunkat már a mult heti számunkban leadhattuk volna. Adjuk tehát most egyfelől vezéreltetve azon meggyőződés által, hogy ennek a tudósításnak egyházi lapból lemaradni nem szabad; másfelől ringatva magunkat abban a reményben, hogy egy és más dologról e helyen saját szerzett benyomásainkról is jelt adván, némi érdeklődést sikerülend talán e soraink által azokban is felkölteni, kik különben a Miskolcon történt eseményekről a napi sajtó utján immár részletekig menő pontossággal értesülve vannak.

Azt szokták mondani, s tudományosan irott szakkönyvekben tanitják, hogy ütközetek alkalmával és az ugynevezett *sortüzeknél* soha sem az veendő figyelembe, hogy a kilött golyók az ellenség soraiban milyen rombolást visznek végbe, hanem első sorban mindig az a *morális hatás* mérlegelendő, mely ilyen pillanatokban még a legvakmerőbb divisiókat is megszállja s több vagy kevesebb ideig hatalmában tartja . . . Már most ha ennek a mi szépen fejlődő „Irodalmi Társaságunk" évi vándor gyüléseinek ennél a morális hatásnál semmi egyébb eredménye nem volna is, fent kellene ezeket tartani ma inkább, mint valaha, hogy hitünkről, erkölcsi erőnkről, intelligentiánkról faj- és hazaszeretetünkről ekképpen ország-világ előtt évenként egyszer bizonyságot téve, az ellenünk szórt vádakat elnémítsuk s hogy élni akarunk, — demonstráljuk.

De ezeknek a vándor gyüléseknek van bizony más baszna, más eredménye is.

A magyar protestáns egyházak értelmi quintesszentiája, — mint hajdan a fejlődő arabs törzsek Mekkában, itt e gyüléseken verődvén össze, ezek a gyülések a magyar protestáns kulturának hova-tovább mindinkább emporumaivá válnak, valóságos erőforrásokká lesznek, honnan minden protestáns hivő hitében, öntudatában megizmosodva tér haza hajlékába. Ilyen cél szolgálatában állottak a hajdani olympiai játékok; jó részben erre valók a katholikus bucsuk is s mig amazok a pánhellen, emezek meg a katholikus önérzetnek levének melegágyaivá: a „Magyar Prot. Irodalmi Társaság" vándor gyüléseinek legszebb feladata abban áll, hogy a közvetlen irodalmi célokon tul szélesebb körben s a nép rétegeiben hintsék, fejleszszék, ápolják s virágzásra juttassák azokat a szellem-élet magvakat, melyekből idővel erdőknek kell felnövekedni, hogy ezeknek árnyékában ismét boldog legyen a magyar.

Ilyen csillag vezérelte e hó 19-én Miskolc városába közéletünk számos kitünőségeit, kik mindnyájan szívesen látott vendégei valának 2 napon át a jó magyar városnak.

Különböző irányokból, különböző időben és vonatokon érkeztek a vendégek, de mindnyájan magyar vendégszeretettel fogadtattunk már a vasutnál s elegáns magánfogatokon vitettünk be a diszbe öltözött s fellobogózott városba s szállíttattunk szét előre megjelölt szállásainkra. Ott voltak a vendégek között *Gyurátz Ferencz*, *Sárkány Sámuel*, *Baltik Frigyes* evangélikus, *Kiss Áron*, *Antal Gábor*, *Dr. Bartók György* református püspökök, *Zsilinszky Mihály* kultus-ministeri államtitkár, *Báró Prónay Dezső*, *Tisza Kálmán*, *Gróf Vay Tihamér*, *Szilassy Aladár*, *György Endre*, *Radvánszky Géza* és még sokan a két protestáns egyház hivei közül. Átalában ugy tetszett nekünk, hogy ilyen népes vándorgyülése még eddig aligha volt a „Prot. Irodalmi Társaságnak" s ha e körülményből, meg abból, hogy e gyülések évről-évre népesebbek, következtetni lehet, könnyü megjósolni, hogy ez a társaság fent általánosan körvonalazott célját tényleg akarja s meg is fogja valósitani.

A „Társaság" világi elnöke *Hegedüs Sándor* kereskedelmi minister 19-én a budapesti gyorsvonattal d. u. 6 óra 20 perckor érkezett Miskolcra. Fogadtatására megjelentek a vasutnál *Zelenka Pál*, *Antal Gábor*, *Dr. Bartók György* és *Gyurátz Ferencz* püspökök, továbbá *Radvány István*, *Dr. Markó László*, *Pataky Sándor* és még számosan. A minister a kölcsönös üdvözlés után a főispánnál levő szállására hajtatott.

19-én délután 3 órakor elébb a „Társaság" igazgató választmánya tartott ülest; majd azután 5 órakor volt a közgyülés, hol a *Gyurátz Ferencz* szép beszédével kapcsolatosan *Szőts Farkas* titkár tette meg jelentését az 1900. évi számvizsgálatról, az 1901. évi költségvetésről stb. Este 7 órakor ismerkedési este volt a „Korona" szálló termeiben.

Szept. 20-án d. e. 9 órakor istenitisztelet az ev. ref. egyháznak az Avas hegy oldalán levő régi templomában. Ünnepi szónok volt *Novák Lajos* ev. ref. theol. tanár és főiskolai lelkész a ki Máté 17. 14—20 alapján igen szépen fejtegette, hogy miért nincs hatásunk a társadalomra s mit kell tennünk, ha hiveinknek igazán pásztorai akarunk lenni? Különben a templomi programm szószerént a következő volt:

1. Orgonaszó közben bevonult és elhelyezkedett közönség előéneke I-ső Dicséret 7. verse. Közéneke 37-ik dicséret 1. és 2. verse.
2. A helybeli Daláregylet és polgári dalos-egylet együttes karéneke.
3. Imát mondott Sárkány Sámuel bányakerületi ágost. hitv. evang. püspök.
4. Orgona-soló Lányi Ernőtől.
5. Egyházi beszédet tartott Novák Lajos ev. ref. theol. tanár és főiskolai lelkész.
6. A fentnevezett 2 dalegylet karéneke.
7. Záró-ének a 37-ik dicséret 3. verse.
8. Istenitisztelet végeztével adakozás a templom 3 ajtajánál kitett tányérokba a Társaság Károli alapja javára.

Gyűjtők: a helybeli ev. ref. és ágost. hitv. ev. egyházak nőegyletének meghivott nőtagjai, ugymint a nyugati főbejáratnál: Lichtenstein Lászlóné, Kun Etelka; a déli bejáratnál: Weidlich Pálné, Tóth Erzsike; az éjszaki bejáratnál: Ifj. Kovács Lajosné, Ujházy Edith.

Őszintén megvalljuk, hogy a 4. pont e programmból bizvást elmaradhatott volna. Az efféle „solo"-knak még a mai secessiós világban sem vagyunk barátai. Egyébiránt e tárgynál most célzatosan nem kommorálunk.

Istenitisztelet után következett a ***dissközgyűlés*** az ág. hitv. ev. egyház templomában, a hol is a nők két oldalt 2. emeleten levő karzatokon, a férfiak pedig a földszinten levő padokban helyezkedtek el Fénypont-

ját ennek a diszközgyülésnek természetesen a világi elnök *Hegedüs Sándor* alkalmi beszéde képezte. Ki lett ugyan mondva, hogy ez a beszéd a többi alkalmi beszédekkel együtt külön füzetbe kiadassék s igy nem sokára, minden protestáns embernek szép alkalom nyillik ezt a remek alkotást szószerint olvashatni; mindazáltal nem állhatjuk meg, hogy belőle nehány gondolatot ide ne irjunk. Azon kezdte *Hegedüs*, hogy a „Magyar Prot. Irodalmi Társaság" a nagy közönségre kiván hatni. S tennünk kell ezt annyival inkább, mert ma nehezebb a helyzetünk, mint volt valaha. Eddigelé csak a közönnyel küzdöttünk; ma olyan szokatlan jelenségekkel találkozunk, melyek egészen megrendítettek bennünket. Megmozdultak a nagy tömegek; szomjuhozzák a hitet. Rajta kell lenni mindnyájunknak, nemcsak a lelkészeknek, hanem a világiaknak is, hogy ez a hitszomj egészséges és tiszta forrásból elégittessék ki. Rajta vannak más egyházak is. Az ezek részéről tapasztalt mozgalmakat sok tekintetben elítélhetjük, de elvégre is bele kell találni magunkat a helyzetbe; munkához kell látni s fel kell az önbizalmat ébreszteni, mert a mely egyház ezt nem teszi, az a harctéren halva marad. Ne is féljünk ettől a harctól, hiszen a felvilágosodás és a protestantismus egy méhből született ikertestvérek. A harcnak vége az általános felvilágosodás győzelme leend. S a felvilágosodás érdekében munkál a „Magyar Prot. Irodalmi Társaság" is. Ma a hitre inkább szükség van mint valaha, s e hitet mozdítja elő a „Magyar Prot. Irod. Társaság" is. A templom harangjainak zugni kell szivünkben nemcsak az imádság óráiban, hanem az élet nagy viharaiban s hétköznapi zajában is. Ezért van szükségünk a nagy munkában a világiakra is. Sőt szükségünk van a *nőkre* is. Beszédét, mely tűz volt és elragadó, *Hegedüs* az ismeretes „Quo vadis" legenda ügyes alkalmazásával végezte. Azon legyünk mindnyájan, hogy ha majd az Ur szólít bennünket: „Quo vadis?" azt felelhessük: megyek azon az uton, melyet te mutattál ki s azon vagyok, hogy ezen az uton jöjjenek velem minden hitsorsosaim.

Hegedüs után *Báró Prónay Dezső* szólott ez a rendkivül rokonszenves s becsületes magyar arcu főur, ki mikor beszélni kezdett, ugy állott előttünk, mint egyike azoknak a hitvalló gályaraboknak, kiknek életök sem volt drága, csakhogy elvégezhessék a rájok bizott nagy munkát. Köszönetet mondott Miskolcnak; megemlékezett Báró Vay Miklósról s azon óhajának adott kifejezést: vajha a magyar protestánsok végre valahára egyesülhetnének mind és együtt lehetnének a nemzeti haladásnak hatalmas tényezője, a mi azonban akkor sem azt tenné, hogy más hitfelekezetü embertársainkat gyülöljük. Nem! Az evangyéliom és a protestantismus az ilyen gyülöletet egyszerüen kizárja.

Átalában ezen a mostani irodalmi vándorgyülésen, az „*Unio*" langyos szellői zsongottak templomban, tanácstermekben szivekben, szájakon egyaránt. Érezhető volt ez áramlat már a *Hegedüs* beszédén is, még inkább a *Zelenkáén*, ki bátran hangoztatta, hogy el kell jönni az időnek, mikor e nemü álmai valóra válnak. De leghatározottabban szólott e tekintetben *Báró Prónay*, ki szerént elérkezett az idő arra, hogy az irodalmi társaságba az ***unitáriusokat*** is bevegyük.

Nagy dolgok ezek s röviden de határozottan megmondjuk rájok nézetünket.

Hogy a reformátusok és lutheránusok *uniáljanak* (mi igy értettük); szivesen üdvözöljük a gondolatot; még szivesebben üdvözölnénk a testté lett igét. Fájdalom azonban, mi ugy látjuk, hogy nem fog ez sikerülni soha. Az eszme nem uj. Lehet mondani több száz esztendős. Brittaniában, Braunschweigban már a 17. század első felében napi renden volt. Akarta, munkálta, sürgette *Calixt György*, 1614. óta tanár a helmstädti egyetemen. Nem sikerült neki. Nem sikerült *Duräus Jánosnak* sem, (1680.) ki pedig egy félszázadon át fáradozott Németországon és Angliában azon, hogy a protestáns egyházakat egyesítse. Ez volt az álma *Spener Jakabnak* is, mégis egyszer Frankfurtban ellene prédikált a reformátusoknak. Magyarországon csak a szabadságharc korát megelőző kisérletekre mutatok rá. Mind elmultak eredménytelenül. Németországra pedig ne hivatkozzék senki; ott az Unionak — lehet mondani, áldozatul esett a kálvinismus. Ilyen áron pedig az uniot közülünk senki sem kivánhatja. Egyébiránt adja Isten hogy e dologban rossz próféták legyünk!

A mi az *unitáriusokat* illeti? Már több izben nyilvánosan megirtuk, most sem csinálunk belőle titkot, hogy szeréntünk a *keresztyénségnek* centrál dogmája a *szentháromság* hitágazata. Ebben pedig benne van a Fiu istensége is. Csak az a keresztyén, a ki ebben hisz; más senki. Ki van ez mondva a 3 legrégibb symbolumban, de különösen a „Quicunqueban. Ergo: fiat aplicatio! Kár is ezt a kérdést bolygatni; hisz! még most is a szánkban van utóize azoknak a keserü küzdelmeknek, melyek a „Prot. Irod. Társaság" megalakulása idején e kérdés körül lefolytak. „Requiescant in pace!"

Érdekes különben, hogy *Báró Prónay* az unio lehetőségére már az utat is megmutatta, a mennyiben olyan symbolikai dissertatiot mondott a „láthatatlan" egyházról, hogy akármelyik kálvinista theologusnak becsületére vált volna; nekünk ez tetszett; hanem az a kérdés, hogy mit mond hozzá Békés-Csabán Szeberény? . . .

Délben közebéd. Délután 5 órakor belmissiói értekezlet. Sajnos! körülményeink ugy alakultak, hogy ezen már személyesen jelen nem lehettünk. Megkértük azonban egyik barátunkat, hogy az ott történtekről értesítsen bennünket s ő utánna adjuk referádánk befejezéseként a következőket:

(Erről azonban már csak legközelebbi sámunkban)

E. L.

—

Nyilt levél,

Kunhegyesnek lelkipásztort választó egyháztanácsához és közönségéhez!

Édes atyámfiai! Folyó hó 12-én nagy gyász érte a ti egyházatokat, mert mindnyájatok dicsekedése, büszkesége és ékessége, fejeteknek méltó koronája lehullott, lelkipásztorotok, nagytiszteletü Rácz Miklós ur elköltözött abba a jobb hazába, melyet hirdetett s melyben utolsó lehelletéig bizva-bizott. A fájdalom nagysága elég arra, hogy ne csak a szükebb körü rokonságot sujtsa, hanem arra is, hogy tetemes rész jusson belőle a heves nagy-kunsági egyházmegyének is, mely az elhunytban egyik legtisztább fejü tanácsbiráját, egyik legbölcsebb tanácsadóját, s az egész református Siónnak is, mely az eltávozóban egyik legképzettebb és legjobb szivü lelkipásztorát méltán sirathatja.

Talán a gyásznak ez a megoszlottsága az, mely benneteket ily hamarsággal az ő utódjának keresésére serkent?

Hallom, hogy mindjárt a megboldogultnak temetése után, gyüjtő iveket hordoztak némelyek közötte-

tek az én megválasztatásom érdekében s ezzel megbolygattátok a gyülekezeti élet csöndes jó békességét. Ennek a csöndességnek és jó békességnek a helyreállitása végett irók én most tihozzátok. Hallgassatok meg engemet kedves volt hallgatóim.

Az az ivhurcolás oly hamar a temetés után oly rendetlen dolog volt, mely ellen első sorban is az én kegyeletem tiltakozik, kegyeletem volt főnököm iránt, kinek én holta után is és holtomiglan lekötelezettje maradok és hálával tartozom. De meg ti magatok biráljátok el, hogy egy ily nagy horderejü és a gyülekezet hit és erkölcsi életébe mélyen benyuló papválasztás kérdésének komoly és sikeres megoldása lehet-e pillanatnyi felbuzdulásnak, vagy csak a higgadt, igazságos és tárgyilagos megfontolásnak is az eredménye ? Akik azt az ivet utnak inditották, meg sem kérdeztek engem arra nézve, hogy vajjon érzek-é önmagamban erőt és tehetséget a nagy nevü ősök nyomdokaiba lépett Kulifay Sigmond. Székely Károly és Rácz Miklós fényes kathedrája kellő ellátására. Meg sem kérdeztek arra nézve, hogy vajjon a szeretet és alázatosság evangeliumának hirdetésére vállalkozom-e én a törvény megrontásával és semmibe sem vevésével. Ők csak arra emlékeztek, hogy 31 évvel ezelőtt is egy pályát sem végzett ifju theologust választottak papjukká, kire megválasztása után is egy fél esztendeig várakoztak még s hogy „az az ifju ott lakott valahol református Sionunktól annyira, hogy 2 óra alatt éri el a vándor“ mint én is mostan. Ők csak azt akarták most is 31 év után, hogy a nép általános szeretetének érvényt szerezzenek s megválaszszanak most pappá egy másik olyan ifjut, akiben mebiznak s akinek 27 hónapi köztük való forgolódása biztositéknak látszott előttük a jövőre nézve.

Ezt akarták ők s habár nem is találták meg ragaszkodásuknak kellő alakban való nyilvánitását : én, mint akinek érdekében történt a dolog, hálásan emlékszem reájuk s jól eső öröm tölti el lelkemet, mert ugy gondolhatom, hogy az Isten szabad országához vezető utak gátló akadályait nem minden hatás és eredmény nélkül igyekeztem közöttük annak idején elháritani. És éppen ezért én most is ugy futok mint nem bizonytalanra, s ugy harcolok, mint nem hiában vágván a levegő eget.

Tehát kijelentem bár fájdalmasan, hogy minden további mozgalomnak elejét kivánom venni azzal az elhatározással, mely engem a ti ragaszkodó szeretetetek előli viszszavonulásra késztet. Kötelességemmé teszi ezt első sorban a törvény, mely kitünő oklevéllel is 6 esztendei káplánkodást kiván az ifju Timótheustól. Nekem csak 3 ápláni évem van még. Az ellen pedig igazság-érzetem tiltakoznék hogy bárki is félremagyarázza az én érdekemben vagy kijátsza plane a törvényt. Mert ez utóbbi eset sem példa nélküli. Kifejezést kivánok adni e helyen is azon erős hitemnek, hogy a liberalis szellem minden irányban való életmüködése s a szükség parancsszava zsinati törvényhozásunk müködésére is reá ütendi a maga bélyegét s a minősitési törvénynek minden igényeket kielégitő bölcs módositása által nem zavartatik meg jövőben sem a gyülekezetek belső csendessége, sem a lelkészi pályán müködő ifjak életének békessége. Higyjétek el édes alyámfiai, hogy gyönyörüséges és édes teher lenne nékem a Krisztus örök evangeliumának köztetek való hirdetése, hol benneteket csaknem egytől-egyig, a bölcsőbeli csecsszopótól a meggörnyedt aggastyánig ismerlek : de arról is győződjetek meg, hogy ugy sem lenne az én köztetek való pásztorkodásomnak semmi gyönyörüséges és áldásos eredménye akkor, ha nem a tiszta, becsületes és törvényes választás volna annak erős fundamentoma.

Rákényszerit ez elhatározásomra a békességre törekvés is. Mert ha az az én irányomban most — mint mondják, — általánosan mutatkozó rokonszenv nem szalmaláng a kunhegyesiek lelkében — huzhatják, vonhatják a papválasztást s törvényes uton igazságot keresve is fölbolygathatják, egymás között is, egyházmegyén is, egyházkerületen is az egymás iránt való köteles tiszteletnek a korlátait, mely aztán áldatlan viszályt, békétlenséget és zavart szülhetne. Ti a nép vénei, presbyterei vagytok. Gondoljátok meg kérlek, hogy hova lenne ekkor az egyházatok kormányzatának az a példás és ékes méltósága, mely elhunyt lelkipásztorotok életében tanácskozásaitok szellemét jellemezte.

Ezeket én meghányva-vetve elzárkozom a kunhegyesieknek bár megtisztelő, de törvénybe ütköző ragaszkodása elől. Mint a gyermek, kit az édes atyai vessző szigora sulyt, bár fájdalommal, de tisztelettel hajlok meg az Isteni gondviselés intézkedése előtt, mely bennünket egymástól elszakaszt. Nyugodjatok meg ebben ti is édes atyámfiai ! Ha én ezt hirdettem 27 hónapi köztetek való tartózkodásom ideje alatt előttetek : nem volna szép most sem tőletek, mint az én egykori szeretett hallgatóimtól, sem tőlem, mint igehirdetőtől ha tetteinkkel hitünket hazudtolnók meg.

Én nekem már adott a jó Isten annyit, amennyi tehetségeim után s életviszonyaimhoz mérten eledelemre és ruházatomra elegendő s én már ha nehezen is, de, megtanultam Pál apostoltól, hogy amelyekben vagyok azokkal megelégedjem. Ami meg titeket illet édes atyámfiai ? Higyjétek el, nagy igazságot rejt magában az a szólás-mondás, hogy : „jó az Isten, jó legénynek ad jó lányt.“ Egy ilyen jó leánynak tartom én a ti gyülekezeteteket, mely engedelmes, alázatos és békességszerető. Majd ad ennek a jó leánynak egy ujabb jó jegyest az Isten, ki meltó leend e szép ifju leányzó előbbi jegyeseihez, ki kimélettel gyöngédséggel és szeretettel vigasztalja azt bánatában s emeli föl örömében.

Én igaz szivvel köszönöm meg a bennem helyezni szándékolt bizalmat, de sok fájdalmas és komoly tépelődés, több törvénytudó és törvények megtartására ügyelő férfiak megkérdezése után kérve kérlek benneteket édes atyámfiai, hogy hagyjatok fel minden oly törekvéssel, mely céljául az én meghivásomat, vagy megválasztásomat tüzné ki, de amely eredményre ugy sem vezethetne, sőt ellenkezőleg az én törvény iránti tiszteletemnek és a ti küzdelmetek méltóságának rovására esnék. Ha ezt mindannyian megcselekedtük : az az Isten előtt már, ti előttetek pedig még ma is kedves öreg lelkipásztor „ott nyugoton a temető rögei fölött is“ áldásra terjeszti szét szellemkarjait tireátok is, mint volt a gyülekezetenek ő hozzá méltó tagjaira s talán én reám is ki az ő egykori kedvesének, a Krisztusban jegyesének, a ti ékes és virágzó ecclésiátoknak belső csendességét megzavarni egyáltalában nem szándékozom.

Szeretet és béke maradjon velünk.

Szabó Antal,
h.-szoboszlói s. lelkész és polg. isk. vallástanár.

KÜLFÖLD.

Az amerikai egyházak köréből.

Az amerikai prot. egyházak egyik leghatalmasabb, s életnyilvánulásaiban is a legáldottabb evangeliumi munkát végező felekezete, a methodista egyház, impo-

náló számban küldött képviselőket az ép e sorok irásakor London városában megnyilló methodista világconferentiára. Kerekszám 300 delegátus kelt utra Amerikából (ide értve Canadát s a déli territoriumokat is) hogy reprezentálja az amerikai methodismus sulyát, erejét, s főképpen, hogy számbeli többségével, fellépésének erélyével biztositsa a methodista egyház szigoru, evangeliumi hitelvü tagjai körében már évekkel ezelőtt meginditott egyház-purificationális mozgalomnak sikerét, keresztülvitelét. Különösen az amerikai 4 árnyalathoz tartozó, de hitegységileg egymással szorosan összefüggő és egy dogmatikai rendszert is valló methodista hivek sürgetik erősen az egyház-testen „capite et membris" végrehajtandó reformmunkálatok mihamarabb való megkezdését. Általános az elégületlenség a tagok felvételénél ma érvényben levő szabályzat fogyatékossága, lazasága miatt, melynek következtében könnyü szerrel az egyház tagjává lehet bárki is, ha az ide vonatkozó külső feltételeknek eleget tett. A methodisták nem szivesen türnek meg bárkit — ha csak előbb keresztyéni evangeliumi életével erre a jogot meg nem szerezte — a maguk felekezete körében. S akárhányszor megtörténik, hogy valamely gyülekezeti tagot p. o. olyan életmód folytatása miatt, a melyre mi még csak szemöldökünket sem mozditjuk meg, vagy az egyház hitelveivel való összeütközés, vagy általában elégtelen vallásosság miatt a gyülekezet kebeléből formaliter kitessékelnek. A szám nagysága t. i. a gyülekezeti tagok sokasága vagy kevés volta, csak a legutolsó renden jön számitásba, s a statisztikai rubrikákba is inkább meg szokásból kerül bele, a methodista egyház erejének, értékének mérlegelésénél. Az a bizonyos, hogy nálok holt gyülekezeti tagok nem ponderálnak s az egyházi élet s a gyülekezeti élet tisztaságának megóvása szempontjából is a „nem kivánatos" elemet képviselik.

Bizonyára nagy vitát fog provokálni a reformtervezet az a másik része is, mely tökéletesen számüzni akarja a gyülekezet társadalmi élete köréből a táncot, kártyát, szinházak látogatását s általában minden ilyen jellegü, többé-kevésbé világi, sőt némi részben — mondjuk ki nyiltan — egészen ártatlan foglalkozásokat. A methodista egyház az ő rendszabályaiban, törvényeiben eddig is őszinte propagálója volt a szolid keresztyén élet folytatásának, (p. o. részegeskedő ember, vagy erkölcstelen, bárminő szenvedélyekbe botrányt okozólag elsülyedett egyén eddig sem lehetett egy perczig sem gyülekezeti tag) de a józan megfontoltság határain tul, nevezetesen a tisztes mulatságok eltiltásáig, még eddigelé nem ment el. Sőt ilyen nemü mulatságok rendezése, az egyház fentartási pénztár javára, ha nem is éppen „egyházi-bál" cime alatt, de mégis eltagadhatlanul azonos kimenetellel, majdnem minden gyülekezet körében általános szokásban s gyakorlatban volt. Nagyon természetes minden ilyen mulatságnál az előljárók féltékenyen őrizkedtek az egyház tekintélye s erkölcsi értékének csak legcsekélyebb mértékben való veszélyeztetésétől is, s ennek még a lehetőségét is kizárni igyekeztek az által, hogy mulatságaiknak zártkörü jelleget adtak, s azokon szeszes italokat természetesen soha nem árultak. Már 3 évvel ezelőtt is — az amerikai methodisták — széleskörü actiót inditottak a teljes abstinentia elvének a keresztyén élet minden vonalán való érvényesitésére. Jól emlékezem reá, itt folytak a viták Chicagóban, felköltötték ezek és lefoglalták a más felekezetekhez tartozó hívek egész érdeklődését is. Sikere is lett a mozgalomnak annyiban, hogy a methodista egyház sok hozzá nem illő elemektől tisztult meg.

A papképzés reformálásának ügye is egyik nagyon fontos tárgya a most összeülő „generalis conventio"-nak, a mint a methodisták zsinatszerü gyüléseket, nevezni szokták. Fent és lent, egyháziak és világiak alaposabb lelkészképzést, mélyebb nyomokon járó bibliai tanulmányozást, az isteni igazságoknak intenzivebb módon való átültetését a leendő ígehirdetők szivébe, a szemináriumokban sürgetik már évek óta. Pedig a methodista theologiákra fentebbi tekintetekben eddig sem lehetett panaszt tenni. A legügyesebb és legképzettebb, a mellett a leglelkesebb papok, kik tömegekre hatni tudnak s az individualis térítés munkáját is sikerrel végezték: az ő soraikból kerültek ki. Szemmel láthatólag hóditottak is nemcsak a catholicismus és a felekezeteken kivül állók sorából, hanem még a többi prot. felekezetek rovására is. Főerejök az Evangelium hithü hirdetésében, a megtérés, az ujonnanszületés szükségességének folytonos és erőteljes hangsulyozásában állott eddig is.

Gondoljunk csak p. o. arra a buzgalomra, melyet a methodista egyház papjai önkéntes szent lelkesedéssel a mult év folyamán is kifejtettek, mikor az uj század beköszöntését egy, több millióra menő missiói alap megteremtésével üdvözölték és tették emlékezetessé.

* * *

A mostani conferentia London városában ülésezik abban az ősrégi „City Road Chapel" nevet viselő templomban, melyben — képletesen szólva — a methodismus bölcsője ringott. Itt tartotta az első „ébresztő" predikációt Wesley János, a felekezet alapitója. Hamvai is e templomban nyugosznak. Galloway püspök arról a cathedráról tartja mostani zsinatmegnyitó beszédjét, melyen Wesley oly sokszor állott Isten és a gyülekezet előtt. Megható alkalom a vallásos kegyelet ébrentartására. Ötszáz delegatus van bejelentve, mint emlitém, magából Amerikából 300. Az amerikai egyházmegyék, a roppant távolság dacára, mind éltek delegatus küldési jogaikkal, hogy ekképp számuk sulyával biztositsák reform eszméik diadalát. A többi 200 delegatus csaknem egészében Angolországból került ki, mert a többi országokban a methodisták kevés hiveket számlálnak.

A legutóbbi „egyetemes" conferentia idején, mely 1891-ben tartatott Washington városában, a methodisták egy millióval kevesebben voltak, mint a mennyien ma vannak. Összes egyházi confirmált tagjaik száma ma felül van a hét millión. Ebből körülbelül 6 millió Amerikára esik. A sulypont tehát az egyesült államokra esik. Tiz évvel ezelőtt 77196 templomuk volt (57465 ebből Amerika területén) mig ma templomaik összes száma haladja a 85 ezret.

Hogy hogy terjed az evangéliomi kovász ereje, hogy miképpen nő az Istennek országa e földön, annak beszélő tanubizonyságát szolgáltatja ennek a derék evangéliomi prot. felekezetnek különösen itt Amerika területén való terjedése, növekedése.

1766-ban alakult az első meth. egyházközség New-York városában egy kegyes, buzgó meth. nő kezdeményezésére. Kicsiny kezdettel és éppen nem biztató auspiciumok között indult meg az egyházszervezés nehéz munkája. A már organisált, történelmi multtal biró egyházak üldözést támasztottak az ujonnan alakult egyház ellen. Olyan nagy volt irántuk az ellenszenv, hogy még privát helyet sem tudtak magoknak szerezni istenitiszteleti összejövetelök megtartása céljaira. Építettek hát egy szerény templomot valami 7—8 ezer forint költséggel. Még évekkel későbben is nehezen tudtak hódítani, ugy hogy a 19. század elején hiveik összes szá-

mát alig lehetett volna többre, mint 50,000-re tenni. De a mult században tulszárnyaltak növekedésben minden más felekezetet, s kitartással odavitték a dolgot, hogy ma az összes prot. felekezetek körében övék a vezérszerep. Anyagilag is roppant megerősödtek, mert fekvő birtokaik értéke meghaladja a 70 millió forintot.

Ez a felekezet igazán el lehet mondani az evangéliomi és a polgári szabadság szárnyai alatt nőtt nagygyá, erőssé és tekintélyessé.

Angolországban, hol bár szintén tiszteletreméltó de az amerikaihoz még távolról sem hasonlítható. vallásszabadság uralkodik, korántsem hódít annyira a methodismus. Sőt elmondhatjuk, hogy inkább stagnál mint fejlődik. Versenyképességét vagy nem akarja, vagy nem tudja kifejteni az ottani adott viszonyok között. Charakterizáló vonalak sem választják el a többi prot. felekezetektől oly élesen, mint p. o. itt nálunk Amerikában. Összes követői száma, — kik ha szigoruan vesszük a dolgot, a methodista egyház hithű tagjai gyanánt — legalább itt Amerikában — nem is igen figurálhatnának, nem éri el még az egy és egynegyed milliót sem.

A methodisták, különösen az uj évszázad alkalmából, rendkivüli és igazán tiszteletreméltó, eddigi mértéket messze meghaladó missioi tevékenységre buzdultak, a miben bizony sok prot. felekezet előtt követendő példányképül szolgálhatnak. Az a zsinat, mely most ült össze London városában, az egyházépítés munkája előbbvitelének bizonyára ismét nagy lendületet fog adni.

Chicago, 1901. szept. 6.

Harsányi Sándor,
ev. ref. lelkész.

Egy igaz pap emlékezete.

(*Medgyes Lajosról.*)

(Folytatás.)

Uj életre ébredvén tavaszszal a természet, az a hit kél szivében, hogy a gondviselő Isten nem hagyja sem az egyes embert, sem a nemzeteket örök szerencsétlenségben sorvadozni. Máskor magyarázza, hogy a tavasz vigaszt nyujt a buslakodóknak, reményt az igazság barátainak, biztatást általában az elnyomott, a szenvedő emberiségnek.

Aratás kezdetén arról elmélkedik, hogy Isten áldása munkásságra és bátorságra serkent. Gazdag aratáskor pedig, hogy a gazdag aratás Isten iránt háladatosságra és bizodalomra indít. Hordáskor, hogy nemcsak a természeti, hanem az erkölcsi világban is gyüjtenünk kell. Bölcsességre tegyünk szert. Ám a bölcsesség az értelem világosságában és a sziv tisztaságában áll. Igaz, hogy a bölcs ebbeli törekvéseit sok bú és gyötrelem követi. De a földi bölcsesség ki nem elégít. Istent kell főcélul, alapelvül venni. Az élettel csak ugy békülhetünk ki ha az okosság mellé a vallás is társul.

Őszi vetéskor a gazda reménységei mellett az a reménység is lágot vet szívünkben, hogy a rossznak előbb-utóbb megszégyenülni és veszni, a jónak okvetlenül dicsőülni kell és élni kell. Szüretkor ebből az alapigéből indulva ki: Igyad vidámsággal a tu borodat, miglen kedvesek Isten előtt cselekedeteid (Példab. IX. 9.) a részegség ellen prédikál s a bor *nemes* élvezetére int. A részegség elveszi az emberi formát rontja az egészséget, röviditi az életet, meggátol a kötelességek teljesitésében. Őszszel a mulandóság nagy törvénye tanítson bölcsességre. Bölcs szívvel járhatunk pedig a földön ha támaszkodunk a multra, használjuk a jelent s reméljünk a jövendőben.

Ősz végén pedig, midőn a télre hajló természet zordonsága mezeinkről és szántó földeinkről tűzhelyünk mellé szorit s ugy szólván minden kényelmet és örömet a társaságos életben kell keresnünk, a társaságos élet jótékonyságáról beszél. Ez biztositja életünket, vagyonunkat, erkölcsi tökéletesedésünket. Erkölcsi tökéletesedésünknek pedig legkivált két célja van: a külső, világi és a belső, lelkiismereti szabadság.

1852-ben nagy divatban volt a jövendőmondás. Egyik beszédében szól először a jövendőmondás történetéről, aztán, hogy a jövendő Istennek titka. Ennek fátyolát halandó kéz fel nem lebbentheti.

1851. augusztusában napfogyatkozás volt, mely a népet babonás félelemmel töltötte el, Medgyes fejtegeti e jelenség természetes voltát s hogy nincs benne semmi jel valamely szomoru jövendőre.

1857. nyarán, mindenütt a világvégétől rettegtek. Azt mondja, hogy a világvégén csakis természetben és az emberi társaságban elavult és alkalmatlanná vált dolgok és intézmények eltünését értjük, hogy azok helyébe ujabbak és üdvösebbek lépjenek.

Szive csak nemesért dobog. Lelke ideálok felé röpked. Erős hite, hogy az élet szerencsétleségeiben a vallásos hit örömet békességet és reménységet nyujt.

Istent szeretni kell. Ez minden veszedelemtől megszabadit. Isten szeretete pedig abban áll, hogy hozzá hasonlók lenni törekedjünk. Szenteljük szivünket Istennek. Nem kell ezért összeszaggatnunk a természet és társadalmi élet édes kötelékeit, csakhogy levetkezzük a nemtelen szenvedélyeket s tökéletesek legyünk, mint a mi mennyei atyánk tökéletes. Vetkezd le magadban az állati embert, hogy szived fölött az Isten képe ragyogjon. Uralkodjanak szivedben azok a törvények, melyeket Isten a maga szent kezével irt be s melyek azt mondják! minden ember a földön testvéred s mindekit szeretned s boldogitanod kell, mint Isten szereti s boldogitja az egész világot. Igy szivünket az erény élő templomává szenteljük. Látogassuk a templomot, a hálaadásnak és vigasztalásnak helyét. Kedves az élet; kedvessé lesz a munkásság és barátság. A nemes lelkü ember ugy tekinti az embereket, mint igazságra és tökélyre teremtett lényeket; nem magának, de másoknak él. S a keresztyén arra törekszik, hogy legyünk egyesek és összetartók saját egyházunk kebelében is. Ne aggódjunk a jövő szükségei miatt. Meritsünk bátorságot az emberi szeretetből és az Istenben való bizodalomból. Készen kell lennünk mindenkor a szerencse változandóságára s meg kell tanulnunk, hogy minő kincsek lehetnek azok, melyek a szerencse változandóságain felül esnek s örök időkre érintetlenül fenn maradnak; ezek a közjóra törekvő munkásság, a szeretet, a vallásos hit. Igaz, hogy az önérdek, felzaklatott indulatok és szenvedélyek közt az igaz ügy mindig veszélyeztetve van. Ne legyünk itéletünkben hamarkodók, de ha meggyőződtünk, védjük az üldözött igazságot. (Ez a beszédcsupa szentirásbeli helyekből van összeállitva mint az iró mondja: hogy annál sikeresebb legyen.) Ékeskedjék szivünk erényekkel! Legyünk jóltevők, különösen azokkal, a kik nem a szánalom, de a részvétel, nem az emberi érzés, de az erkölcsi kötelességnél fogva igénylik jótételünket. De bármi jót teszünk is másokkal, sohaazért háládatosságot ne várjunk, mert a jót minden érdek nélkül kell tennünk. De mi azért legyünk háládatosak. Bocsássunk meg azoknak, a kik ellenünk vétnek. A bocsánat könyüvé válik, ha embertársaink vétségét

nem a szigoru igazság, hanem a szeretet törvényeinél fogva mérlegeljük Rágalmazóinkat erényeink által szégyenitsük meg. Ezért vonuljunk önérzetünk védelme alá s keressünk tért, a hol erényeinket gyakorlatilag is kimutathatjuk. Enyhetadólag hiv ölébe a házi élet, melyet szentté tesz az egyesült munkásság, érdek nélkül való szeretet s a tiszta barátság. Szent volt a barátság eleitől fogva minden népnél. De csak mélységes szivü és erényes emberek közt szövődhetik. Barátainkhoz méltánylat, gyöngédség, szeretet és tisztelet szent köteléke csatoljon. Ám a pénz szerzésről, módosságra való törekvésről sem szükség lemondanunk, De hogy Isten és lelkiismeretünk helybenhagyását megnyerhessük, ne szerezzünk pénzt nemtelen utokon; ne nézzük a pénzt célnak, hanem eszköznek nemes célok elérésére. Az emberiségnek *egyarant* joga van az anyagi és szellemi jóllétre s a közboldogságot csakis e kettő eszközölheti. Krisztus az anyagi jóllétet eszköznek nézte a szellemi jóllét elérhetése végett s mindkettőt nem *egyes* hatalmasok kezében, de az *égész* emberiségre kiterjesztve akarta szemlélni. Isten nem akarja, hogy szent áldásait csak kevesek ragadozzák el. Ezért küldte az Ur Jézus Krizztust s jelenté ki a szeretet vallását. Eljön a testvériség országa, hol a szegény és gazdag össze találkozik. Addig is az erősek hivatása, hogy a gyengébbeket gyámolitsák és boldogitsák. Egyesüljenek az emberiség megváltására!

(Folyt. köv.)

Versényi György.

KŰLÖNFÉLÉK.

— **Alapitvány az ev. ref. felekezeti népiskolához ragaszkodó végzett tanitóképezdész számára.** Hogy azon ismeretes s lapunkban mindig támadott mozgalmakkal szemben, melyeknek célja felekezeti iskoláink államositása volt, milyen igaz s tiszteletreméltó érzelemmel ragaszkodnak a felekezeti iskolákhoz még ma is nagyon sokan hiveink s főkép lelkipásztor társaink közül, annak szép példája az itt alább közlött s hozzánk *200 korona kapcsán* egyik jóbarátunk s hajdani osztálytársunk által a napokban beküldött alapító levél:

„Alapító levél. Hálával gondolva a főiskolára, melynek növendéke valék; kegyelettel emlékezve testvéremre, ki mint a debreceni tanitóképezde növendéke halt ott el, — mivel a távolság megakadályoz abban, hogy sirját gondozhassam, emlékét pedig megőrizni a testvéri szív érzelmével kivánom, — azért e célra 200 korona alapitványt teszek oly céllal, hogy az *Böszörményi Kálmán* nevét viselje; addig tőkésittessék, mig az összeg kétszeresét eléri; akkor évi kamata azon végzett tanitóképezdésznek adassék, a ki akár e célra kitüzendő pályamunkában, akár tanulótársai s tanárai elismerése szerinti magaviseletében az ev. ref. felekezeti iskolának legerősebb híve. Ma felekezeti képezdéből kikerült tanító előtt is ideálként az állami iskola lebeg. Én azt kivánom jutalmazni, a kinek a felekezeti iskola lesz és marad eszményképe! Vagyont nem örököltem; elég nagy családu ember is vagyok; de munkásságom e filléreit szivesen raktam össze. Óh! vajha követnék példámat azok is, kik nálam ezt jobban tehetik. Lelkemből óhajtom, hogy a hálás tanitványok szeretete kegyes alapitók minden időben nyilvánuló adománya által virágozzék főiskolánk mind az időknek végéig!!

Battonya, 1901. szept. 21.

Böszörményi Béla
ev. ref. lelkész".

Nagy jelentőségü s elvet jelző ténynek tekintjük ezt az alapitványt napjainkban, s midőn barátunknak köszönetet mondva jelezzük, hogy a 200 koronát az itt közlött alapitó levéllel együtt a kollégiumi pénztárba beadtuk, egyszersmind szivünkből kivánjuk, hogy a példa követésében alapitó óhaja teljesedjék s egyesült vállvetett erővel igyekezzünk fentartani felekezeti iskoláinkat, mint a protestáns szellem s vallásosság kipróbált erősségeit. Teljes szabadságot akarunk iskoláinkban, s ne feledjük a régi mondást: „beneficium accipere-libertatem vendere"!

— **Debreceniek egy erdélyrészi kis egyházért.** Kosdi András 1 k., Kovács József 3 k., Kovács Lajos 2 k., Kózs József 20 fill. Kőmüves Venczel 1 k., Kula György 50 fill., László N., Lázáry N. 40—40 fillér; Lichtschtein Sámuel 10 k., Liszka Nándor, Liszka Nándorné 4—4 kor; Lőrincz Bálint 2 k., Lőw Ernő 40 fill; Dr. Magoss György 10 k., Materny Károly 20 fill., Mády Imre 1 k., Márk Endre 20, Márk Endréné 50, Dr. Medve Kálmán 20 k.. Miklóssy Gyula 2 k., Muraközy László 5 k., L. Nagy Bálint 2 k., H. Nagy Elek 5 k., H. Nagy Elekné 3 k., Nagy Ervin 1 k., Nagy Irén 1 k., Nagy János 60 fill., H. Nagy Jenő 1 k., Nagy Jenő 3 k., Nagy Károly 28 fill., Dr. Nagy Lajos 10 k., Neufeld Ede 20 fill., Némethy Ilona 3 k., Novotni Béla, Nyiri Géza, Oláh Imre, Oláh Károly, Oláh Miklós, Orosz István 1—1 korona; Osvárth Ferencz 4 k., Dr. Öreg János 2 k., Pénzes Sándor 3 k., Pókai József 40 fill., Pókai Károly 20 fill., Gyermek predikációk irói (Elek Lajos, S. Szabó József, Dr. Nagy Zsigmond) 42 kor. 46 fillér; özv. Révész Bálintné 5 k., Dr. Sárváry Gyula 5 k., ifj. Schwarcz Vilmos 5 korona; Simonffy Imre 10 k., Simonffy István 1 k., Sinka Sándor 5 k., Somossy Béla, Somossy József, Soós Lajos, Soltész Farkas 1—1 kor., Stolársik Károly 60 fill., Strausz Ármin 20 fill., Szabó Antal 4 k., S. Szabó József 2 k., Szabó Kálmán 3 k., Sz. Szabó László 1 k., Szabó Miklós 10 k., Szabó Vilma, Szemes Mihály 1—1 kor., Szécsényi István 40 fill., Szikszai Szabó László 5 kor., özv. Szikszay Józsefné 12 kor., Szikszay Lajos 10 k., Szilágyi Imre 2 k., Szilágyi Károly 10 k., Szinay Gyula 3 k., Dr. Szotyori Nagy Kálmán 2 k., Szutor Ferencz, Telegdi György 1—1 kor., Thót Ferencz 3 k., Tóth Ilona, Tóth Kata, Tóth Kálmán 1—1 kor., Tóth Teréz 60 fill., Ujlaki Henrik 30 fill., Vadon Sándor 1 k., Varga Ferencz 5 k., özv. Varga Lajosné 4 k., Ványi Lajos 1 k., Vecsey Imre 4 k., Vincze József 1 k., Wilhelm Soma 30 fillér. Összesen 524 korona. Alsó-Jára, (Torda-Aranyos m.) 1901. szept. 1. *Virágháti* Flóris gondnok, *Elek* Lajos ev. ref. pap.

— **A debreceni ref. főiskolába az 1901—902. iskolai évre szakok szerént eddigelé beiratkoztak:** Gymnasium: I. A o. 72. I. B. o. 87. II. A. o. 64. II. B. o. 56. III. A. o. 45. III. B. o. 48. IV. A. o. 55. IV. B. o. 55. V. o. 62. VI. o. 54. VII. 57. VIII o. 62. Összesen: 717. Tanitóképezde: I. év. 75. II. év. 56. III. év. 45. IV. év. 22. Összesen: 198. Theologia: I. év. 29. II. év. 22. III. év. 17. IV. év. 18. Összesen: 86. Jogakadémia: I. év. 99. II. év. 69. III. év. 31. IV. év. 24. Összesen: 223. Az összes tanulók száma: 1224.

— **Hogy fogdossa el a római kathólikus egyház a protestáns gyermekeket?** Ennek az iskolai évnek a kezdetén — mint a Nagyszebenben megjelenő „Kirchliche Blätter“ irja — a diasporákból egy vegyes vallásu házaspár iskoláztatás végett 2 gyermeket vitt be Gyulafehérvárra, egy fiut és egy leány gyermeket. Az atya róm. kathólikus vallásu lévén, fiát a róm. kath. gymnasiumba adta be. Aztán protestáns vallásu leánykája internátusba való felvétele végett jelentkezett a kath. apácák zárdai tanintézetében. Kérdésére, hogy mennyit kell fizetnie a válasz ez volt: „havonként 16 forintot; ellenben ha belenyugszik abba, hogy leánya a protestáns vallásórákat ne látogassa, illetőleg ha megengedi, hogy leánya a róm. kathólikus vallásban neveltessék: akkor elég lesz havi 12 forint is“. És az a legszomorubb, hogy a kathólikus apa beleegyezett abba, hogy protestáns vallásu gyermeke kathólikusnak neveltessék s ezzel megtakarit egy év alatt 40 forintot. Igy történt ez Gyulafehérváron az 1901 2-ik iskolai év kezdetén. S ez eszünkbe juttatja nekünk a debreceni ref. leányiskola viszonyait is. Biztos tudomásunk van róla, hogy ebből az intézetből ez isk. év kezdetén több vidéki református szüle leánygyermeke kiszorult s ma még református lelkészek is oda kényszerültek, hogy leányaikat vagy a zsidó iskolába, vagy a Sveticsféle intézetbe járassák. Mi reánk sok mindent mondottak már eddig is, csak azért, mert mindenbe a mi itt történik, belenyugodni nem tudunk s elég bátrak vagyunk egyet-mást nyilvánosan szóvá tenni; valószinüleg valami meleg kézszorongatásokban ezen felszólalásunkért sem igen részesülünk, de Isten neki, hadd érjen bennünket bármi vád, most is kimondjuk, hogy nem jól van ez igy s e bajon segiteni kell. Szivünk fáj, mikor ezeknek a mi intézetünkből kiszorult gyermekeknek a szülői előttünk elragadtatással arról a szives fogadtatásról beszélnek, (a minap egy kálvinista papné ajakáról hallottuk ezt!) melyben a választott püspök ur és az apácák részéről részesültek, mert előre látjuk, hova fog ez vezetni. Nem tudjuk, hol van e bajra orvosság s azt megkeresni nem a mi feladatunk; de azt állitjuk, hogy református szülők s pláne református lelkészek gyermekeinek nem volna szabad idegen felekezetü tanintézetekbe szorulni. Mi azonban mást nem tehetvén, arra kérjük e helyen lelkésztársainkat, hogy ha leánygyermekeket Debrecenbe, illetve az itteni református tanintézetbe akarnak hozni, az iratok beküldésével ne várjanak soha az iskolai év kezdetére; hanem küldjék be azokat jó előre; igy talán még sem fognak annyian kiszorulni.

— **A kollegiumi pénztárkezelés rendszerének reputatiója érdekében.** Somogyi Pál helybeli egyházi főjegyző ur e becses lap 37-ik számában kétségbeesett védekezése közben jónak látta a kollegiumi pénztárnál életbeléptetett kumulativ tőkekezelésre vonatkozólag ezeket irni: „*onnan is hallottuk kétes értékü hatását ennek a kezelésnek az alapitványokra nézve*“, továbbá: „*ezzel a kezeléssel a 6% kamatjövedelmet elérni még nem sikerült*“. Legyen szabad ezekre e lap olvasó közönsége iránt való tekintetből a következőket jegyezni meg, 1-ször: a kumulativ tőkekezelési rendszert főiskolai pénztárunknál éppen a debreceni egyház gazdasági bizottsága sok érdemü elnökének, Szinay Gyula urnak támogatása, sőt kezdeményezése mellett sikerült érvényesiteni, a kinek pedig kiváló szakértelme teljes garanciát nyujt arra nézve, hogy mint kollegiumi gazdasági tanácsos s pénzügyi bizottsági elnök nem fogja bármely irányban „kétes értékü“ eredményre vezető rendszer inaugurálását támogatni s még kevésbé kezdeményezni. 2-szor: A kollegiumi pénztárnál 1897. julius 1-sője óta, az egyházkerületi pénztárnál ennek a pénztárnak a kezelésünkre való bizása óta lépett életbe ez a rendszer, kezdetben ugyan csak két csoportnál, de az évenként elért siker felettes hatóságainkat a rendszer tovább fejlesztésének elrendelésére inditotta, a mi nem történik igy, ha „kétes értékü“ hatások mutatkoztak volna. 3-szor: az 1901. junius 30-án lezárt s már meg is vizsgált koll. pénztári számadásban a közös tőkekezelésbe vont csoportok 6%-os jövedelem-osztalékot kaptak, a mi azonban nem a kumulativ-kezelés eredménye, mert ennek a rendszernek mint ilyennek egyátalában nincs s nem is lehet semmi befolyása a kamat-láb magasságára vagy alacsonyságára. Midőn azért a főjegyző ur — noha a mi pénztári kezelésünket közelebbről nem ismerheti — ennek ellenére két irányban is a fentebb idézett kategórikus kijelentésre engedte magát ragadtatni, ezzel azt demonstrálta, hogy védekezési zavarában jól vértezett kezelési rendszerünkbe ok nélkül tévedt bele és hogy talán a kumulativ tőkekezelés rendszerével nincs teljesen tisztában . . . ? Arra kérjük tehát a főjegyző urat, hogy kezelési rendszerünkről szerzett téves hallomását szíveskedjék kellő értékére leszállitani, a jövőre pedig kiméljen meg attól a kényszerüségtől, hogy kezelési rendszerünk alaptalan meggyanusitása következtében igazaink védelmére kelni felhiva érezzük magunkat. Ennyit teljes tárgyilagossággal el kellett mondanunk, a nélkül, hogy a lezárt sorompó mögött pihenő s mással folytatott vitájának érdeméhez egyetlen szavunk is volna Rózsa Sándor egyházkerületi és főiskolai pénztárnok. Bakos Kálmán ellenőr.*

— **Örvendetes ujdonság.** A ref. uj énekes könyv „*Gyüjtemény*“-e elkészült. Egy példányt már láttam és átvizsgáltam. Rövid időn szétröpittetik az egész magyar Sionba, hogy ki-ki lássa, vizsgálhassa; véleményét, észrevételeit szabadon megtehesse. Legyen szabad azonban egy dolgot a t. érdeklődők becses figyelmébe ajánlanom. Mielőtt e könyv birálatába bocsátkoznék akárki is, olvassa át, (de nagy figyelemmel ám!) a végén levő „*Tájékozás*“-t, melyben mind a szöveg, mind a dallamra vonatkozó elvek, magyarázatok meg vannak irva. A különféle vélemények és birálatok mind összeszedetnek s beterjesztetnek a jövő tavaszon tartandó egyetemes énekbizottsághoz, mely mindeneket registrálván, munkálatát a Convent elé terjeszti, miután a zsinat 225. sz. végzése, ezt a magas testületet bizta meg az uj énekes könyv kiadásával.

— **Hagyomány a főiskolai énekkar javára.** Néhai *Jámbor* Ferencz volt debreceni tekintélyes polgár végrendeletileg 6000 (hatezer) koronát hagyományozott a főiskolai énekkar javára. A hagyományozott összeget szept. hó 18-án fizette be a főiskolai pénztárba az egyik örökös *Jóna* Istvánné urnő. Hálás elismerés és köszönetnyilvánitás mellett kivánja a nyilvánosság előtt nyugtázni a nemes célu alapitványt a kollegiumi pénztári hivatal.

— **Káplántartási átalány.** Az egyházkerületi pénztárhoz a napokban 866 kor. 68 fillér érkezett le a káplántartási átalányból a mi egyházkerületünk e nemü szükségletének fedezésére, a 2-ik évnegyedre. A pénztári hivatal a megfelelő nyugta beküldése érdekében már megkereste az illetékes lelkészi hivatalokat, s

* Nyilatkozók megnyugtatására jelezzük, hogy *Somogyi Pál* előttünk kijelentette, hogy sem annak az általa közlött hirnek hitelt nem adott soha, sem a kollegiumi pénztárt gyanusitani nem volt szándéka. Szerk.

a különben is csekélységre zsugorodott összegecske rövid idő alatt szét lesz küldhető a nyugták beérkezése után. A tételek nem változtak, csupán Szabó Zsigmond lelkész társunk tétele szerepel ujonnan fölterjesztett segéd-lelkészi állomásával ezuttal 98 kor. 01 fill. erejéig.

— **Adomány.** Kazinczy Gábor kir. táblai biró ur és neje Várady Szabó Anna urnő két lelkészi vagy tanitói árva gymnasiumi tanuló javára, a főiskolai tápintézetben leendő ingyenes ellátás céljából a tanév első felére 86—86, összesen 172 koronát voltak kegyesek a főiskolai pénztárhoz Csiky Lajos theol. dékán közvetitésével beküldeni. A nemes lelkü adományozók két árva tanuló ifjunak tették ezzel lehetővé az iskolai pályauton való tovább haladást. Hálás elismerésre méltó cselekedet, melynek fénye annál is ragyogóbb, mert a jó sziv a legnagyobb mértékben arra utalt tanuló ifjakat választotta és jelölte meg gondoskodása tárgyául.

Tartalom-jegyzék: Egy váratlan és meglepő nyilatkozat. Révész Kálmán. — Tárca: Imre Sándor. Dr. Gulyás István. — Zsinat és iskola. Gulyás Lajos. — Javaslat. Vas Mihály. — Közéletünk: A püspöktől. Kiss Áron. — A „Magyar Protestáns Irodalmi Társaság" évi vándorközgyülése Miskolcon 1901. évi szeptember 19. és 20. napjain. E. L. — Nyilt levél. Szabó Antal. — Egy igaz pap emlékezete. Versényi György. Különféék.

Felelős szerkesztő: ERŐSS LAJOS.

Pályázat.

A bihari ev. ref. egyházmegyében *a fugyi-vásárhelyi* ev. ref. lelkészségre, mely állomás congrua-kiegészitéssel, jelenben 1200 korona javadalmazásu, tehát IV-ik osztályu, pályázat hirdettetik.

A felszerelt kérvények, f. évi *október 20-ikáig*, a bihari ev. ref. egyházmegye esperesi hivatalához Nagy-Kerekibe (posta-hely) adandók be.

Debreczen, 1901. szeptember 23.

Kiss Áron püspök.

Pályázati hirdetmény.

A szentesi evang. reform. egyház pályázatot hirdet halálozás által megüresedett egyik orgonista-kántori állásra.

A megválasztandó kántor évi fizetése elöleges havi részletekben fizetendő 1200 azaz egyezerkétszáz korona, szabadlakás és a stólajövedelem öt illető felerésze. Az egyház hiveinek száma 16651.

Kötelessége: Minden második héten orgonista-kántori szolgálat a templomban; kántortársával fölváltva a halottak temetése s vegre az egyház által kijelölendő iskolában heti két órán a kotta-ismeret és énekek tanitása.

A pályázók kellően felszerelt kérvényeiket okt. 20-ig az egyház elnök lelkészi hivatalához tartoznak beküldeni. Az állást elnyerni óhajtók próba éneklésre és orgonálásra 1901. évi november 6-án reggel 8 órakor jelentkezhetnek az egyház tanácstermében. Utiköltségeiket önmaguk tartoznak viselni. A megválasztott kántor állását 1902. január 1-én köteles elfoglalni és a békésbánáti evang. reform. egyházmegye nyugdijintézetének jogos és kötelezett tagja lesz.

Szentesen, 1901. szept. 16.

Balogh János főgondnok. *Gerőcz Lajos* ev. ref. lelkész.

Az 1901—1902. iskolai év kezdetén

minden gondot és fáradságot megtakaritanak a tisztelt szülők, ha kedveseinek ruha-szükségletét egyszerüen az előkelő, elismert jó hirnevü

NEUMANN M.

Magyarország legnagyobb és legrégibb

férfi-, fiu- és gyermek-ruha

czégéhez fordulnak, a hol is a dusan felszerelt raktárán található mindenféle férfi-, fiu- és gyermek-ruházatok a legolcsóbban és a legfinomabb minőségben.

Személyes meggyőződtetésre kéri föl a t. ruhavásárló közönséget. — Tisztelettel

NEUMANN M. czég Főtér, a magy. kir. postával szemben.

Nyomatott Hoffmann és Kronovitz könyvomdájában, Debrecenben, főpiac, a főpostával szemben.